

บัญญัติชาตก

ประชุมนิทานในพระเทศน์แต่โบราณ ๕๐ เรื่อง

ภาคที่ ๗

พิมพ์ในารปลงศพ

นางบริหารหิรัญราช (ผาด สุวรรณสุภา)

เมื่อบัดนี้ พ. ค. ๒๔๖๘

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์บำรุงนุกถกิจ

ถนนบำรุงเมือง จังหวัดพระนคร

คำนำ

อำมาตย์โท พระยาวิดิษฐุบรรณกรณ พร้อมด้วยญาติพี่น้องจะ
ทำการปลงศพลงของคุณ นางบริหารหิรัญราช (ผาด สุวรรณสุภา)
ผู้มารดา ได้มาแจ้งความยังหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครว่ามี
ศรัทธาจะรับพิมพ์หนังสือในหอพระสมุด ฯ เป็นของถวายแต่จ่ายแจกสัก
เรื่อง ๑ ขอให้กรรมการช่วยเลือกเรื่องหนังสือให้ ข้าพเจ้าจึงเลือกหนังสือ
บัญญัติชาติกภาคที่ ๙ ให้พระยาวิดิษฐุบรรณกรณพิมพ์ตามประสงค์
หนังสือบัญญัติชาติกนี้ คือประมุขนิทานเก่าแก่ที่เล่ากันในเมืองไทย
แต่โบราณ ๕๐ เรื่อง พระสงฆ์ชาวเชียงใหม่รวบรวมแต่งเป็นชาติก
ไว้ในภาษามคธ เมื่อพระพุทธศักราชประมาณราวในระหว่าง ๒๐๐๐
จน ๒๒๐๐ ปี อันเป็นสมัยเมื่อพระสงฆ์ชาวประเทศนี้พากันไปเล่าเรียน
มาแต่ลังกาทวีป มีความรู้ภาษามคธแตกฉาน เอาแบบอย่างของพระภิกษุ
สงฆ์ในลังกาทวีป มาแต่งหนังสือเป็นภาษามคธขึ้นในบ้านเมืองของตน
แต่งเป็นอย่างอรรถกถาธรรมาธิบาย เช่นคัมภีร์มงคลที่ป็นต้นบ้าง
แต่งเป็นเรื่องสำนวนประวัตติ เช่นคัมภีร์ชินกาลมาลินีเป็นต้น ตามอย่าง
เรื่องมหาวงศ์พงศาวดารลังกาบ้าง แต่งเป็นชาติก เช่นเรื่องบัญญัติชาติก
นี้ เอาอย่างนิบาตชาติกบ้าง โดยเจตนาจะบำรุงพระศาสนาให้ถาวร
และให้หนังสือซึ่งแต่งนั้นเป็นหลักฐานมั่นคง ด้วยเป็นภาษาเดียวกับ
พระไตรปิฎก แต่หนังสือบัญญัติชาติกนี้เห็นจะแต่งในตอนปลายสมัยที่
กล่าวมา เพราะความรู้ภาษามคธทุทรามลงไม่ถึงหนังสือแต่งขึ้นก่อน

หนังสือบัญญัติชาตกนตณฉบับเดิมเป็นคัมภีร์ถาน จำนวนรวม ๕๐
ผูกด้วยกัน เคยวนเห็นจะมีอยู่แต่ในประเทศสยาม กับที่เมืองหลวง
พระบางแดทกรุงกัมพูชา ที่อันห้ามไม่ มีเรื่องราวปรากฏว่าเคยได้ฉบับไป
ถึงเมืองพม่าครั้งหนึ่ง พม่าเรียกว่า “เซียงใหม่บัณฑิต” แต่พระเจ้า
แผ่นดินพม่าองค์ ไตองค์หนึ่งดำรัสว่าเป็นหนังสือแต่งปลอมพระพุทธวจนะ
ตั้งให้เฝ้าเสีย ในเมืองพม่าจึงมิได้ มีหนังสือบัญญัติชาตกเหลืออยู่ คำที่
ตีว่าแต่งปลอมพระพุทธวจนะนั้น เพราะพระเจ้าแผ่นดินพม่าองค์นั้นหลง
เชื่อว่าหนังสือนิบาตชาตกหรือที่เราเรียกกันในภาษาไทยว่า “เรื่องพระเจ้า
ห้าร้อยห้าสิบชาติ” เป็นพระพุทธวจนะ ซึ่งที่แท้หาเป็นเช่นนั้นไม่ ความ
จริงเป็นดังพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทาน
พระราชวินิจฉัยไว้ในพระราชนิพนธ์ค่านำหนังสือนิบาตชาตกภาคต้น ซึ่ง
โปรดฯ ให้พิมพ์เมื่อในรัชกาลที่ ๕ ว่าเรื่องนิบาตชาตกนั้นคงเป็นนิทาน
ที่เล่ากันในพื้นเมือง มีมาแต่ก่อนพุทธกาลช้านาน เมื่อพระพุทธเจ้าทรง
สั่งสอนเวไนยสัตว์ ทรงยกเอาเรื่องนิทานมาแสดงเป็นอุปมาในพระธรรม
เทศนาเนื่อง ๆ ก็ธรรมดาในเรื่องนิทานย่อมต้องมีตัวตลกตัวชิว ตัวตลกจะ
เป็นคนก็ตาม จะเป็นสัตว์เดียรรรจนาจนก็ตาม ย่อมเรียกว่า “มหาสัตว์”
มาเกิดสัมผัสชนต่อภายหลังพระพุทธกาลว่า มหาสัตว์ในเรื่องชาตกนั้น
คือพระพุทธเจ้าในอดีตชาติ ครั้นเมื่อมาตบแต่งร้อยกรองพระไตรปิฎกกัน
ในชั้นหลัง ๆ ผู้แต่งประสงค์จะปลุกศรัทธาให้มั่นคงตามความเชื่อถือของตน
จึงแต่งประชุมชาตก ประหนึ่งว่าพระพุทธองค์ได้ทรงแสดงไว้ชัดเจน ว่า

มหาสัตว์นั้น ๆ มาเกิดเป็นพระพุทธรูปก็ดี แลบุคคลหรือสัตว์อื่นนั้น ๆ มา
เป็นมนุษย์ ในปัจจุบันชาติ รูปเรื่องชาติจึงเป็นเช่นปรากฏอยู่ในหนังสือ
นิบาตชาดก เพราะความเป็นดังอธิบายมานี้ ที่พระสังฆราชาเชียงใหม่เอา
นิทานในพื้นเมืองแต่งเป็นชาดก เป็นแต่แต่งตามแบบอย่างหนังสือเก่า
ซึ่งพระคณฤจณาจารย์ได้แต่งมาแต่ปางก่อน หาได้ตั้งใจจะหลอกดวง
ผู้หนึ่งผู้ใดว่าเป็นพระพุทธรูปจะไม่ว่า พระเจ้าแผ่นดินพม่าหากเข้าพระทัย
หลงไปเอง

ต้นฉบับหนังสือบัญญัติชาดกที่มีอยู่ในสยามประเทศนี้ ไม่มีครบ
บริบูรณ์แห่งใด ๆ มาช้านาน แม้หนังสือฉบับหอหลวงซึ่งได้มาไว้ใน
หอพระสมุดสำหรับพระนครก็ไม่มีครบบริบูรณ์ กรรมการหอพระสมุดฯ ได้
พยายามสืบหาฉบับที่ขาดมาหลายปี ไปได้ฉบับมาแต่วัดระฆังบ้าง ได้มาแต่
วัดอรุณบ้าง เมื่อเร็ว ๆ นี้ได้มาจากวัดปทุมคงคาอีกตอนหนึ่ง รวบรวม
เข้ากันจึงได้ฉบับครบบริบูรณ์เมื่อใน พ.ศ. ๒๔๖๖ การที่จะพิมพ์หนังสือ
บัญญัติชาดก เป็นพระประสงค์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ
สยมตอมรพันธุ์ เมื่อยังได้ดำรงตำแหน่งเสนาบดีหอพระสมุดสำหรับ
พระนคร ได้ทรงพระอุสาหะแปลเรื่องสมุทโฆษ อันเป็นนิทานเรื่องต้น
บัญญัติชาดกไว้เรื่องหนึ่ง แต่เข้าใจว่าคงจะเป็นเพราะเมื่อทรงแปลแล้ว
จึงทราบว่าต้นฉบับหนังสือบัญญัติชาดกที่มีอยู่ในหอพระสมุดฯ บกพร้อม
ไม่สามารถจะพิมพ์ให้ตลอดเรื่องได้ในสมัยนั้น จึงได้ทรงยังอยู่เพียงนั้น
ครั้นมาเริ่มพิมพ์บัญญัติชาดก จึงได้เอาเรื่องสมุทโฆษซึ่งกรมพระสยมต

อมรพันธุ์ ได้ทรงแปลไว้มาพิมพ์เป็นเรื่องสั้น ได้แก้ไขบ้างเล็กน้อย เช่น
เพิ่มเติมคาถาดลงให้เป็นรูปเดียวกับนิบาตชาดกซึ่งหอพระสมุดฯ ได้พิมพ์
นั้นเป็นต้น

นิทานในบัญญัติชาดก เป็นนิทานที่ไทยเรารู ก็น้อย ชิมทราบหลาย
เรื่อง เช่นเรื่องสมุทโฆษ เรื่องพระสุธรรนางมโนहरา เรื่องสังข์ทอง
เรื่องพระรถเสน แต่เรื่องคาวเป็นต้น การที่เอาหนังสือบัญญัติชาดก
มาแปลพิมพ์ ในครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อบ้านให้รู้ว่านิทานเหล่านั้น
เรื่องที่เขาเล่ากันแต่โบราณเป็นอย่างไร ที่เอามาแต่งเป็นโคลงฉันท์แต่
บทละคอนเอามาแก้ไขเสียอย่างใดบ้าง แต่ให้รู้เรื่องนิทานเก่าแก่ของ
ประเทศนี้ ซึ่งมีได้ปรากฏในที่อื่นอีกหลายเรื่อง จึงเชื่อว่าหนังสือ
บัญญัติชาดกจะเป็นของที่พอใจนักเรียนทั้งปวง

อนึ่งในการพิมพ์หนังสือเรื่องนี้ เจ้าภาพได้เรียงประวัติคุณพระสัง
มาขอให้พิมพ์ไว้เป็นที่ระลึกด้วย ข้าพเจ้าจึงให้พิมพ์ไว้ต่อท้ายคำนำ
กรรมการหอพระสมุดฯ ขออนุโมทนาแก่คุณพระสังที่ทักขิณานุประทาน
ซึ่งเจ้าภาพอารักขาบริหารหรือพระราชได้บำเพ็ญเป็นการสนองคุณท่านผู้เป็น
มารดา ด้วยความกตัญญูกตเวที แต่ที่ได้พิมพ์หนังสือเรื่องนี้ให้แพร่หลาย

ตั้งรับพิมพ์. สภานายก

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๓ มีนาคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๘

นางผาด (บริหารหิรัญราช สาย สุวรรณสุภา)

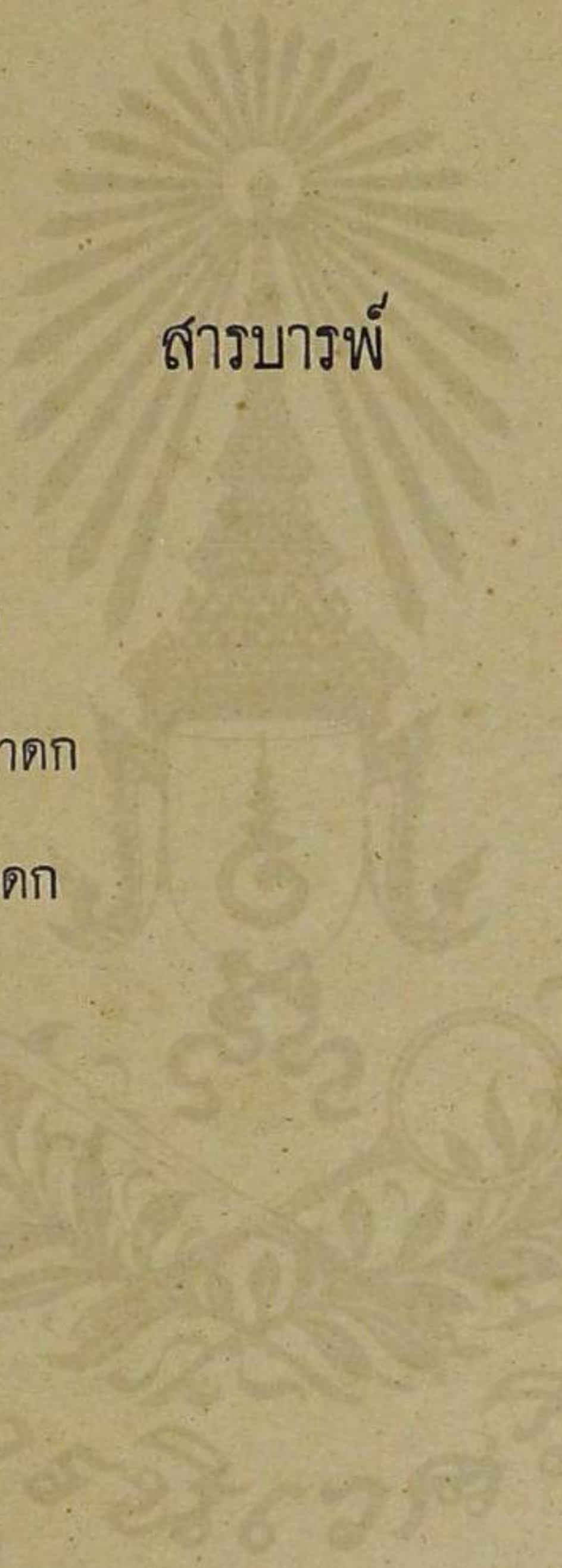
ประวัติตั้งเซปของนางบริหารหิรัญราช (ผาด สุวรรณสุภา)

นางบริหารหิรัญราช (ผาด สุวรรณสุภา) เกิดวันอังคาร เดือน ๖
ปีมะเมียอัฐศก จุลศักราช ๑๒๐๘ ตรงกับพระพุทธศักราช ๒๓๘๙
เป้นบุตรพระอนุรักษโยธา (น้อย) มารดา ชื่อหนู นางผาดได้ทำการ
วิวาหมงคลกับพระบริหารหิรัญราช (ผาด สุวรรณสุภา) เมื่อปี
ฉศก จุลศักราช ๑๒๒๗ ตรงกับพระพุทธศักราช ๒๔๐๘ ที่บ้าน
หน้าวัดมหาพฤตมาราม จังหวัดพระนคร มีบุตรธิดาด้วยกัน ชาย ๖
หญิง ๔ คือ. —

๑. ชายถึงแก่กรรมแต่ยังเยาว์
๒. หลวงอนุรักษภักดี (ต้น สุวรรณสุภา) ถึงแก่กรรมแล้ว
๓. นายอุณห สุวรรณสุภา
๔. นายย้วน สุวรรณสุภา
๕. คุณหญิงพรม ฤทธิรงค์นครเขต ถึงแก่กรรมแล้ว
๖. พระยาวิดิษฐบรรณภรณ์ (ชม สุวรรณสุภา)
๗. นายเอ่อม สุวรรณสุภา ถึงแก่กรรมแต่ยังเยาว์
๘. คุณหญิง เพ็ชรพิสัยศรีสวัสดิ์ (เรียบ วสันตสิงห์)
๙. คุณหญิงสุรินทราชา (เนื่อง วิเศษกุล)
๑๐. นางสาวเจียม สุวรรณสุภา

นางบริหารหิรัญราช บัวยเป็นโรคชรา ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑๖

กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ คำนวณอายุได้ ๘๐ ปี.

สารบารพ์

๓๑	ปุပ္ผชาติก	หน้า ๑
๓๒	พาราดีราชชาติก	,, ๑๙
๓๓	พรหมโฆสราชชาติก	,, ๓๑
๓๔	เทวรุกชกุมารชาติก	,, ๓๙
๓๕	สัถภชาติก	,, ๕๓

ปัญญาสาตก

๓๑ ปุณฺณชาตก

พระญาณวิจิตร (สีหิ โฉจนานนท์) เปรียญ ๕ ประโยค

วัดเทพศิรินทราวาส

อิมินา ตูยหนฺติ อิทํ สตุลา สาวตฺถิ อุนิสฺสาย เซตวนเ
อนาถปิตฺตํ สสาราเม วิหรนฺโต อตฺตโน ทานปารมี อารพฺภ
กเถสิ

สตุลา สมนฺเตจพระบรมคาสดา เสด็จลํารายพระพุทฺธอิริยาบถอยู่
ในพระเชตวันมหาวิหาร ซึ่งเปนอารามของเศรษฺฐิออนาถบิณฑิก
อาศรัยพระนครลําวตถิเปนที่เสด็จโคจรภิกขาจาร ทรงพระปรารภทาน
บารมีของพระองค์ ให้เปนเหตุ จึงตรัสพระธรรมเทศนํานี้ มีคำเริ่ม
ต้นว่า อิมินา ตูยหนฺติ เปนต้น

ครั้นนั้นพระเจ้าบสฺสเสนทิโกศลบรมกษัตริย์ มกษัตริย์แดงพราหมณ์
คฤหบดีมหาศาลแวดล้อมเปนบริวาร ให้ราชบุรุษเชิญ ครองลังการบชชา
มีรูปเทยนแดงดอกไม้ของหอมเปนต้น สมนฺเตจพระผู้มีพระภาคเสด็จประ
ทับโดยที่ใด ก็เสด็จเข้าไปโดยที่นั้น ถวายนมัสการพระผู้มีพระภาคทรง
บชชาแล้วเสด็จประทับอยู่ณลําวนฺตคฆางหนึ่ง
ลำดับนั้นพระเจ้าบสฺสเสนทิโกศลบรมกษัตริย์ จึงกราบทูลถามพระผู้มี

พระภาคเจ้าวา ชาแต่พระผู้มพระภาคเจ้าผู้เจริญ กษัตริย์กต พราหมณ์
 กต นางพราหมณ์กต คฤหบดีกต นางคฤหบดีกต เวศชนกต ผู้ทชาติ
 กต มจตตเลอมได้นิมนต์พระสงฆ์ ให้สร้างน้ำแดวกระทำสักการบูชาจัก
 ได้ผลอย่างไร

ถ้าตบหนักมเด็จพระผู้มพระภาคเจ้าผู้เฉยพระ โอบุษฐ์ ตุงยากมพตแดง
 เปดิ่งพระผู้เลี้ยงดั่งเลี้ยงพรหมครัดแก้บรมกษัตริย์วา ตุกรมหาราช
 บันชิตแต่ปางก่อนได้ นิมนต์ พระภิกษุสงฆ์ ให้สร้างน้ำ กระทำ สักการบูชา
 มาแล้ว ครัดตงนแดวกทรงนั่งอยู่ ครนบรมกษัตริย์กราบทวงวงวอน
 พระองค์จึงนำอดีตนทานมาประทานพระธรรมเทศนาดังต่อไปนี้ว่า

อดีตเต วิสาเท นาม นคร วิชโย นาม ราชา ชมฺเมน รชช
 กาเรสิ ฯ ในอดีตกาลล่วงแล้ว มีบรมกษัตริย์ทรงพระนามพระเจ้า
 วิชยราช ผ่านสี่ราชสมบัติโดยราชธรรมอยู่ในวิสาदनคร พระเจ้า
 วิชยราชนั้นด้วยพระกระยาหารมีรสอันเลิศ ในเวลาบัพพณห์สมัยแล้ว
 ประดับพระบวรกายด้วยสรพอดังการแล้ว เสด็จไปยังมณฑลที่ประชุม
 เจริจาธรรม

ครั้งนั้นพระพุทธเจ้าทรงพระนามพระสรณังกรบังเกิดขึ้นในโลก ใน
 กาดนนมพระภิกษุนามว่าพระอดัฏะ ท่านได้พรอมกับด้วยบริวารของ
 ท่านไปถึงวิสาदनคร พระเจ้าวิชยราชทรงเลื่อมใสเสด็จไปต่อนรับพระ
 เถรเจ้ากบตงบริวารทงสน ด้วยความที่พระองค์มีพระทัยเลื่อมใสเป็น

สพฺพเวรภยาตีตํ

ลภะยฺยํ ปรมํ สุขํ

ขุขุขติณฺโณ อโย โลก

สํสาเร วินิมุตฺตโต

ธมฺมนาวํ ปาปฺณิตฺวา

อุทฺตริสฺสํ สเทวํ

แปลว่าการอภิเษกโสรัจสรังพระเถรเจ้า ข้าพเจ้าได้กระทำแล้ว ด้วย
 เศษแห่งบุญนี้ ข้าพเจ้าเกิดแล้วในภพใด ๆ ขอให้ข้าพเจ้ามพรรณดีกาย
 ผ่องใสแล้แต่มีกำลังเรียวแรงเปนนมมาก อนึ่งการถวายบริกขารทางสันแด
 การบูชาด้วยดอกไม้ ข้าพเจ้าได้ทำแล้ว ด้วยเศษแห่งบุญนี้ ข้าพเจ้าเกิด
 ในภพทั้งปวง ขอจงเป็นผู้มีบุคคลดีการบูชาอยู่เป็นนิตย์ แดเป็นผู้มี
 ตามากกว่าบุคคลที่มีตาอันประเสริฐทั้งหลาย จงเป็นผู้มีคนดีการ
 บูชาเปนนมมาก เครื่องบรรณาการตั้งพนงมาถึงสำนักข้าพเจ้า ข้าแต่
 พระเถรเจ้าผู้เจริญ ด้วยกรรมเป็นบุญของข้าพเจ้า ขอให้ข้าพเจ้าได้
 เป็นพระพุทฺธเจ้าผู้อดมากกว่าสัตว์ในอนาคตกาล ขอให้ข้าพเจ้าได้
 เป็นพระชนส์ห้เจ้าบังเกิดในชาติแต่ตระกูลอันสูงสุด มีรูปงามประกอบไป
 ด้วยคุณเปนนมมาก มีบุญญาอกมกว่านรชน ขออย่าได้มีข้าศึกศัตรูหม
 บัจจามิตร ขอให้ข้าพเจ้าได้ความดีอย่างยิ่ง ดวงเสี้ยซึ่งเวรแต่ภพทั้งปวง
 สัตว์โลกนี้ จะข้ามพ้นไปได้น้อยนัก เพราะจมลงเสียในสังสารวัฏ
 มากนัก ข้าพเจ้าจะรอนหมสัตว์กับทั้งเทวดาขนยงนาวา กถาวคือพระ
 ธรรมนำไปให้ถึงพระนิพพาน
 ครองหนพระธรรมเสนาบดีอุสภเถรเจ้า เมื่อจะกระทำอนุโมทนา จึง
 กถาวพระคาถาว่า

สทฺธาปฺพุพฺงคฺมํ ทานํ	อปี กิณฺจิปิ เย กตํ
เย กตา ปสนฺนา ตีสฺสุ	กาเถ ลภนฺติ ติวริํ
สุขํ มานุสียํ เทติ	สคฺเคสุ ปรมํ สุขํ
ตโต จ นิพฺพานสุขํ	สพฺพทาเนปี ลพฺภติ

แปลว่า ทานการให้มคฺรทธาเป็นของถึงก่อน อันบุคคลใดทำไว้
 บางแล้ว อนึ่งความเต็มใสในรัตนสามประการ อันบุคคลใดทำไว้แล้ว
 บุคคลนั้นย่อมได้ความสุขสามประการตามกาล คือย่อมได้ความสุขเป็น
 ของมนุษย์ ย่อมได้ความสุขในสวรรค์ ย่อมได้ความสุขคือพระนิพพาน
 พ้นจากความทุกข์ในมนุษย์แลความสุขในสวรรค์นั้น เพราะทานการให้
 วัตถุทั้งปวง

พระเถรเจ้ากระทำอนุโมทนาแล้วจึงกล่าวคาถาดำแดงด้วยธรรมจรรยา
 ดีบประการเหล่านี้ถวายบรมกษัตริย์ ซึ่งมีพระประสงค์จะเสวยทิพสมบัติ
 อันใหญ่ต่อไปอีกว่า

ธมฺมณฺจเร มหาราช	มาตาปีตฺตฺสุ ขตฺตีย
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน	ราช สคฺคํ คมิสฺสสสี
ธมฺมณฺจเร มหาราช	ปฺตฺตทาเรสุ ขตฺตีย
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน	ราช สคฺคํ คมิสฺสสสี
ธมฺมณฺจเร มหาราช	สมณพฺราหฺมณฺเณสุ จ
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน	ราช สคฺคํ คมิสฺสสสี
ธมฺมณฺจเร มหาราช	มิกปฺกขีสุ ขตฺตีย

อิธ ฌมมํ จริตฺวาน	ราช สกคํ คมิสฺสสี
ฌมฺมณฺจร มหาราช	มิตฺตามจฺเจสุ ขตฺตย
อิธ ฌมมํ จริตฺวาน	ราช สกคํ คมิสฺสสี
ฌมฺมณฺจร มหาราช	รณฺนฺเจสุ ชนฺปฺเทสุ จ
อิธ ฌมมํ จริตฺวาน	ราช สกคํ คมิสฺสสี
ฌมฺมณฺจร มหาราช	ฌมฺโม สุจฺฉินฺโณ สุขมาวหาตี
อิธ ฌมมํ จริตฺวาน	ราช สกคํ คมิสฺสสี
ฌมฺมณฺจร มหาราช	อินฺทา เทวา สฺพฺรหฺมกา
สุจฺฉินฺเนน ทิวปฺปตฺตา	มา ฌมมํ ราช ปมาทยิ

ความว่า ขัตติยมหาราชเจ้า พระองค์จึงประพฤติกรรมในพระชนก
 ชนนทั้งสองด้วย ในพระโอรสแดพระชายาทิ้งหลายด้วย ในสมณะแด
 พราหมณ์ทิ้งหลายด้วย ในมฤคชาติแดบัณฑิตทิ้งหลายด้วย ในมิตร
 แดอำมาตย์ทิ้งหลายด้วย ในแว่นแคว้นแดชนบททิ้งหลายด้วย พระองค์
 ประพฤติกรรมในสถานทั้งสี่ประการนี้แล้ว จึงได้ไปบังเกิดในสวรรค์
 พระองค์จึงประพฤติกรรม กรรมที่พระองค์ประพฤติดแล้ว จะนำ ความ
 สุขมาให้พระองค์ สัตว์ทั้งหลายจะได้เป็นพระอินทร์เป็นเทวดาเป็นพรหม
 ได้ด้วยที่พยัสสมบัติอันไพศาลก็เพราะกรรมที่ตนประพฤติดแล้ว พระองค์
 ย้ำได้ประมาทกรรมเลย

พระเจ้าวิชัยราชได้สืบกรรมสืบประการของพระกรรมเสนาบดีอัสภ
 เภรเจ้าแฉวกเกิดพระบิดาโสมนัส ถวายนมัสการพระเถรเจ้าแล้วนมพระทัย

มากไปด้วยความยินดีปรีดา ครั้นส่งพระเถรเจ้าไปแล้ว ก็ด้วยดีวิรัช
 สัมบัติอยู่เป็นสุขสำราญตลอดพระชนมายุ ครั้นสิ้นพระชนมายุแล้วก็ไป
 บังเกิดในวิมานทองอันกว้างใหญ่ถึงสี่บสองโยชน์ อันก็กก้องไปด้วย
 นางเทพอัปสรนับด้วยแสน ด้วยทิพยสมบัติอยู่ในดาวดึงส์เทวโลก ครั้น
 จุตจากเทวโลกแล้ว ลงมาถือเอาปฏิสันถารในพระกรรมภพพระนางสิริพินิจ
 พระมเหษีของพระเจ้าสิริพนธราช ในสิริพนธนคร เทพยเจ้าทั้งหลายก็
 น้อมนำเอาน้ำสำหรับใช้นานเป็นของทิพยสมบัติเข้าไปถวายพระราชเทเวเจ้า
 ด้วยบุญญาภพของพระโพธิสัตว์เจ้าที่ไตรรงค์น้ำพระภิภษุสังข์ บันดา
 กษัตริย์ รอยเอ็จพระนครก็ตั้งราชบรรณาการมาถวายพระเจ้าสิริพนธราช
 ครั้นถวญทศมาศพระราชเทเวเจ้ากประสงค์พระราชบุตร เทพยดาทั้งหลาย
 ก็ถวายสักการสักการบูชาพระโพธิสัตว์เจ้า ด้วยทิพสุคนธวาริแดทพบบมา
 กับทพภษาแถพวงทองพวงแก้วเจตประการ ด้วยบุญญาภพของพระ
 โพธิสัตว์เจ้าที่ไตรรงค์กระทำการบูชาไว้แต่ปางก่อน พระประยูรญาติทั้งหลาย
 จึงถวายพระนามพระโพธิสัตว์เจ้าในเวลานามคหณมกคคว่า บุปผกุมารตั้งน
 พระเจ้าสิริพนธมู พระชนกนาถกพระราชทานนางนมทั้งหลาย ที่ปราศจาก
 โทษถึง ๖๔ นางแก่พระโพธิสัตว์เจ้า ครั้นพระโพธิสัตว์เจ้าทรงพระเจริญ
 แลวกทรงคักษารอบรู้ในศีลปศาศตรทั้งปวง พระเจ้าสิริพนธราชจึง
 ตรัสให้หาชยเด่นาบตีมาเฝ้าแล้วตรัสว่า ตกรชยเด่นาบตี เราชราแล้วเรา
 ปราถนาจะกระทำการอภิเสกบุพผกุมารเป็นโอรสของเราแล้วจะมอบราช
 สัมบัติให้ชยเด่นาบตีถวาย บังคมพระเจ้าสิริพนธราชแล้วก็ให้ตกแต่งพระ

นครกระทำให้ตั้งงามด้วยเครื่องอุปกรณทั้งปวง แลวจึงผูกพระยาช่างชอ
 ชัยมาดด้วยพวนทองคำ ตกแต่งด้วยรัตนเจ็ดประการ นำมาถวายพระ
 โพรตต์ตัวเจ้า เพื่อจะให้ทรงในการอภิเษก

สมเด็จพระคำสดาเมื่อจะทรงประกาศเนอความนั้น จึงตรัสพระคาถาว่า

ตโต จ โส ปุบุปราช	อภิเสก ลภิตวาน
หตถิยาน อภิรุยหิ	สุริเยว ปุรกชิต
สัมณหาเตน ปุณเณ	ฉททนตรตนาโค
อากาเสนาปี อากนตวา	ปุบุปราชสุสุปนยิ
สัมอตตนิยยาเทน	นาริรัตนนุจ โสภน
อุตตรกูโรโต อากต	ปุบุปราชมุปฏจหิ
เสนาปติรัตนนุจ	ชมพุทีปโต อากต
พลวนต จ สุรูป	ปุบุปราชมุปฏจิต
สัมปวารณเนน	ปุชณจ ภตตทาเนน
นุหาเปตุ อุกกคนุช	วตถเสนณจนปปก
หตถิรัตนภิรุยหาน	ฉตตีสโยชนมณฑาเล
โยธา จ ปุริสา สุโร	ปุบุปราชานัน ปุริวารยิส
นครปทกขินนุจ	สห ปุริวาเรหิ จ
อากาเสน คจจณโต โส	ชมพุทีปปทกขิน
สัมปจจुकคจจณเตน	สสาทรานุกาเวน
เอกสตราชาโน จ	ปุริวาเรนตี สพพโส

โยชน เมื่อพระองค์จะเสด็จไปทักขิณพระนครหรือเสด็จไปทักขิณชมพูทวีป
ก็เสด็จไปทางอากาศกับด้วยบริวาร กษัตริย์ทงร้อยเอ็จพระนครก็พากัน
มาแวดล้อม ด้วยอำนาจกศัตที่พระองค์ ไต่เสด็จไปต้อนรับพระสงฆ์ โดย
เคารพ ลำดับนั้น โยชามักถามมากม้างกายงดงามควรที่จะทศนาก็มา
แวดล้อมอยู่โดยรอบ ทงพลช่างมารถพลเดรเทาทงหลายก็มาแวดล้อม
อยู่โดยรอบ เปนที่รื่นเริงบนเทงพระทัย เหล่าทหารอาสาทงหลายก็
สวมเกราะม้อถอดาบโล่หน้าเสด็จไปในเบื้องหน้า พระเจ้าบุปพราชเสด็จ
เดี่ยวชมพูทวีป ดงดงามประดุจดังเทพยดาทงหลายอันเสด็จไปชมสวน
นนทวนฉนน แลเสด็จกลับยังพระนคร เสด็จขึ้นประทับบนปรางค
ปราสาท ในลำดับนั้นพระโพธิสัตว์เจ้าเมืองจะประทาน โอวาทแก่กษัตริย์
ทงร้อยเอ็จพระนคร จึงตรัสว่า

ตุเมห ยาวายุกิ จิตา

มา หีสถ ปเรสณจ

มา ภณาด มุสาวาทิ

ปณจสีเลสุ ตัญจถ

นตถิ ทานสโม มาตา

นตถิ ทานสโม ณาติ

ตสุมahi ปณทิตโต โปโส

มาตาเปติภริ ชนตุ

สณหิ วาจิ ภณตถิ จ

มา สตุตานิ อหีสถ

ปรทาริ น เสวล

สุราปานิ น ปิวถ

ทานิ ทเทถ สพพทา

นตถิ ทานสโม ปิตา

นตถิ ทานสโม นิธิ

ทานิ ทเทยฺย สพพทา

กฺุเล เชฏฺฐาปจายินิ

เปสฺสณฺเยฺยปหายินิ

มจฺเจรวินเย ยุตฺตํ
 ตํเว เทวา ตาวตัสสา
 พรทาร์ ชเนตฺตํ
 อตฺตานิ สพฺพภูตานิ
 สัตฺวาโจ พหุमितฺโต
 ปทุมํ เอตถ ฌาตพฺพิ
 สุริโย อุตฺตโม โลก
 จนฺทณฺจ สัตถํ ชาตํ

สจฺจํ โภทวิธํ นรํ
 อาหุ สปุริโส อิติ
 เลณฺทํวํ ปรภณฺทกํ
 โส ปณฺทิตฺโต ตี วุจฺจติ
 ฌรฺุโส จ อมิตฺตโก
 จนฺโท นกฺขตฺตราชโก
 อุนฺโห ชาตฺตติ เอกโก
 ตารกา ปรีวาริตา.

ความว่า ท่านทั้งหลายยังมีอายุดำรงอยู่เพียงใด อย่าได้เบียดเบียนสัตว์
 ทั้งหลายเพียงนั้น อนึ่งอย่าเบียดเบียนทรัพย์สิ่งของของผู้อื่น อย่าคบหา
 ภรรยาผู้อื่น อย่าเจรจาเท็จ อย่าดื่มสุราปาน จงดำรงอยู่ในศีลห้า
 ประการ จงจำแนกแจกทานตลอดกาลทั้งปวง มารดาบิดาบิดาคณฺฑาคิด
 ทรัพย์ที่จะพึงฝังไว้ กัด บรรดาสิ่งเหล่านั้นซึ่งจะเสื่อมอนด้วยทานย่อม
 ไม่มี เพราะเหตุนี้บรรดาผู้ประกอบด้วยบุญญาพึงจำแนกแจกทานตลอด
 กาลทั้งปวง เทพยเจ้าชาวดาวดึงส์ทั้งหลาย กล่าวสรรเสริญบุรุษชนที่
 เพียงมารดาบิดาแลประพฤติก่อมตนในบุพทศผู้เจริญกว่าในตระกูล มี
 ฉลาดเอี้ยดอ่อนหวาน กล่าวถ้อยคำนำมาซึ่งประโยชน์ ละเสียซึ่งวาจา
 ล้อเลียดปราศจากความตระหนี่ มีวาจดีจริงกำจัดความโกรธเสียได้ว่า
 เป็นสัตบุรุษ อนึ่งบุคคลผู้ใดมาทำในใจว่า ภรรยาของผู้อื่นเหมือนอนดง
 มารดาของตน พัสต์สิ่งของผู้อื่นเหมือนอนดงของตน คนอื่นเหมือน

คนของคน ดงน นักปราชญ์ยอมกล่าวสรรเสริญบุคคลนั้นว่าเป็น
 บัณฑิต อนึ่งผู้ทมิฬวาจาเยือกเย็นเป็นเหตุให้มิตรร่ำหายมาก ผู้ทมิ
 วาจาหยาบคายเป็นเหตุให้ปราศจากมิตรร่ำหาย ในอุปมานับบัณฑิตพึงรู้
 ว่าเหมือนดอกปทุมชาติหรือเหมือนดังพระจันทร์ อันเป็นพระราชอาของหม
 ดาวฤกษ์ ส่วนพระอาทิตย์เป็นมุกตมในโลกก็จริง แต่พระอาทิตย์เป็น
 ดังที่เรารอน เพราะเหตุนี้พระอาทิตย์จึงเป็นมุกตม ส่วนพระจันทร์เป็น
 ของเย็นจึงมีหมดาวแวดล้อม ด้วยประการดงน ครึ่งนักษัตรยทง
 รอยแฉดพระนคร รับพระโอวาทด้วยเศียรเกล้ากระทำราชการแล้วถวาย
 รัชสมบัติของตน เพื่อจะบูชาพระโอวาทแล้วถวายบังคมลาพระมหาดั้ว
 กลับไปสู่พระนครของตน เพราะเหตุนี้สมเด็จพระมุนีพระภาคจึงได้
 ตรัสพระคาถานว่า

อุปกาปี กตา ปุชา	สีลวนเตสุ เทนตี เย
อภีรูปา สทา โหนตี	ปริวารา สุขํ สियุ
สทโท สีเลน สมปนโน	ยโสโลกสมปปีโต
ยํ ยํ ปเทสํ คจจตี	ตตถ ตตเถว ปุชิตो
องคปจจกสมปนโน	อาโรหปริวาหตา
โย โส โภเคน สมปนโน	สุวณเณเวณเณรุจิโร
วิสาลวิกเว สาเล	ชายนตี สมิตชกุเล
กุกั วา ยสํ วา ปณณา	สัณณหาตสสีทํ ผลิ
อสีติกขตตุ เทวินโท	ทิพพรชชมการยิ

สตฺตกฺกขตฺตํ จกฺกวตฺตํ
 ปเทสฺรชฺชํ วิปลํ
 อนุโลกิ สพฺพสมปตฺตี
 ภวากเว สพฺพชาติสุ
 สพฺพทา สุขสมปฺนโน
 เทว กุเล อุปฺปชฺชติ
 หิเน กุเล น ชายติ
 สุวณฺณตา สุสรตา
 อธิปจฺจํ ปริวารโ
 สตฺตหตฺถิสหสฺसानิ
 ปริวารเณติ ตํ นิจฺจํ
 ปณฺณชวณสมปฺนโน
 สพฺพชนปิโย สุโร
 ปเทสฺรชฺชํ อีสฺสรียํ
 สตฺตรตนสมปฺนโน
 ยํ ยํ ปเทสํ คจฺจติ
 จตฺราสีติสหสฺसानิ
 ทุกฺคตี นากิขานาติ
 ปฏฺฐิสมฺภิตา วิโมกฺขา จ
 ปจฺเจกพฺพุทฺธภูมि

จตฺที่เปสฺ อีสฺสโร
 คณฺนาโต อสงฺเขยโย
 สํฆณฺหาตสฺสีทํ ผลํ
 ปณฺณวา สุวิสารโท
 สํฆณฺหาตสฺสีทํ ผลํ
 ขตฺติเย จาปี พฺราหฺมณเ
 สํฆณฺหาตสฺสีทํ ผลํ
 สฺสณฺจันํ สุรูปฺตา
 สํฆณฺหาตสฺสีทํ ผลํ
 สพฺพาลงฺการภูสิตา
 สํฆณฺหาตสฺสีทํ ผลํ
 สพฺพสตฺถวิสารโท
 สํฆณฺหาตสฺสีทํ ผลํ
 จกฺกวตฺติ มหิทฺธิโก
 ยโสโลกสมปฺปิโต
 ตตฺถ ตตฺถเว ปุชฺชิตो
 ชาติยา จ สฺตานิ จ
 สํฆณฺหาตสฺสีทํ ผลํ
 ยา จ สวากปารมมํ
 สพฺพเมเตน ลพฺภติ

สัมณหาเต ปโมเทตา
 มหนต์ ทิพพสมปตตี
 ยี ยี อิจฉติ ปฏิจยี
 ภวากเว สัสรนตา
 กุฏัจ คณโฑ กิลาโส จ
 เสทา รโฆชลลั นตถิ
 ตสฺมา หิ ปณฺทิตโต โปโส
 พุทฺธปตฺตาทิเสจันนํ
 ทุลลภํ จ มนุสฺสตตํ
 ทุลลโก จินสทฺธมฺโม
 ลภิตฺวาทานิ ตํ สพฺพํ

ปัตติจิตฺเตน สพฺพทา
 เทวโลเก จ มานุเส
 ตํ ตํ สพฺพํ ลภนฺติ เต
 ปจฺฉา ปปโปนฺติ นิพฺพุตํ
 กาโส สาโส น ชายตี
 กาโย จ ปริสุทฺธโก
 ปฏฺเจนฺโต สุขมตฺตโน
 กโรถ พุทฺธสาสเน
 สทฺธา จ ทุลลภตฺรา
 เทสโก จาปี ทุลลโก
 ยถุชถ พุทฺธสาสเน.

ความว่า การบูชาที่บุคคลกระทำไว้แล้ว ถึงเป็นการเล็กน้อยก็มผล
 มาก ชนทั้งหลายได้ให้ทานในทานผู้มีศีลทั้งหลาย ชนทั้งหลายนั้น
 ย่อมเป็นผู้รุกราม มีบริวารมีความสุขเสมอ บุคคลที่มีศรัทธาบริบูรณ์
 ไปด้วยศรัทธา ย่อมเป็นผู้เอิบอิมไปด้วยยศแลโภคสมบัติ ผู้นั้นจะไปยัง
 ประเทศถิ่นฐานตำบลใด ๆ ย่อมมีผู้นับถอบบูชาในประเทศถิ่นฐานตำบล
 นั้น ๆ ย่อมเป็นผู้บริบูรณ์ไปด้วยอวยวระน้อยใหญ่ จะดูชนแดนของ
 กรายกตั้งดงาม แดเป็นผู้สมบูรณ์ไปด้วยยศแลโภคสมบัติ มีสัตว์
 วรรณงดงามดุจดังของ ย่อมบังเกิดในตระกูลอันมีทรัพย์สมบัติบริบูรณ์
 ไพศาล ความที่ใดเกิดในตระกูลคมียศมัญญานัน เป็นผลอันสูงส่งที่ใด

ด้รงนำพระสงฆ์ ผู้ที่ไต่ด้รงนำพระสงฆ์ จะไต่เป็นพระอินทร์ด้วยสมบัติ
 ทพย ถึงแปดสับริง จะไต่เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราชเป็นอิสระในทวิปทั้ง
 ด้ถึงเจ็ดครัง จะไต่เป็นพระเจ้าประเทศราชด้วยดี วรรชสมบัติอันไพบลย
 จะนับคณนามิไต่ อนันเป็นผลอนันด้งด้ที่ไต่ด้รงนำพระสงฆ์ ผู้ที่ไต่ด้รง
 นำพระสงฆ์นั้นจะไต่เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช มีฤทธาภาพใหญ่หลวง
 สัมบูรณ์ไปด้วยรัตนเจ็ดประการ อิมเอิบไปด้วยยศแลโภคสมบัติ จะไป
 ยงประเทศถิ่นฐานตำบลใด ๆ ย่อมมีผู้นับถอบชาในประเทศถิ่นฐาน
 ตำบลนั้น ๆ ย่อมไม่รุ้ไปบังเกิดยงทุกคตีสถานนับด้วยร้อยชาติ ถึงแปด
 หมันด้พันหน อนันเป็นผลอนันด้งด้ที่ไต่ด้รงนำพระสงฆ์ ผู้ที่ไต่ด้รงนำ
 พระสงฆ์นั้น จะไต่ถึงปฏิสัมภิตาญาณ บัญญาแตกฉานในห้องพระปฏิ
 สัมภิตาญาณด้ประการ แลวิโมกขธรรมแปดประการแลสาวกบารมีญาณ
 บัจเจกโพธิญาณพุทธภูมิ ผลอนันด้งด้ทั้งปวงนั้นด้ารุชนยอมไต่ด้วยกศล
 ที่ไต่ด้รงนำพระสงฆ์ ด้ารุชนทั้งหลายเป็นผู้นเรงบันเทิงอยู่ในการที่ไต่
 ด้รงนำพระสงฆ์ด้วยจิตต บคยนค้อยด้่มอด้แล้ว ย่อมไต่ด้สมบัติทพยอันใหญ่
 หลวงในเทวโลกแลมนุษยโลก ผู้ที่ไต่ด้รงนำพระสงฆ์นั้น เมื่อท่องเทียว
 อยู่ในภพน้อยภพใหญ่ จะปราถนาด้งด้ที่ตนปราถนาใด ๆ ย่อมไต่ด้งด้ที่
 ตนปราถนานั้น ๆ ทุกประการ จะไต่ถึงพระนิพพานในชาติหลัง อีก
 ประการหนึ่ง บันดาโรคทั้งปวงมีตนว่าโรคเรื้อนโรคฝีโรคกลากโรคไอ
 โรคหืดเหถ่าน ย่อมไม่บังเกิดมแก่ผู้นน เห่งอโคธของผู้นนก็ไม่มี กาย
 ของผู้นนเป็นกายบริสุทธึ เพราะเหตุนี้บุรุษผู้ประกอบไปด้วยบัญญัติ

เมื่อปราถนาจะให้ความสุขสำราญเกิดมีแก่ตน จึงกระทำการอภิเษกโสรัจ
 ด้รงพระพุทฺธบุตรในพระพุทฺธศาสนา อนึ่งความเป็นมนุษย์ก็เป็นของหา
 ได้ โดยยาก ศรัทธาความเชื่อในคำสั่งสอนของพระชินเจ้าก็เป็นของหา
 ได้ โดยยากยิ่งนัก พระสัทธรรมคำสั่งสอนของพระชินเจ้าก็เป็นของหาได้
 โดยยาก ผู้ที่จะแสดงธรรมคำสั่งสอนก็หาได้ โดยยาก บัดนี้สาธุชนมา
 ได้ประสบพบปะของที่หาได้ด้วยยากนั้นทุกประการแล้ว ควรจะตั้งตนไว้
 ในคำสั่งสอนของพระชินเจ้านั้น ด้วยประการดังนี้

พระมหาสัตว์เจ้าทรงเพียงมารดาบิดา ประพฤติถ่อมตนในบุทศดุษ
 เจริญกว่า กระทำการบูชาพระรัตนตรัย ประทานโอวาทสั่งสอนมหาชน
 ทั้งหลาย ทรงกระทำกองการกุศลมีจำแนกแจกทานเป็นต้น เป็นนิจ
 นีรนต์รมา ครนสันพระชนมายุแล้วก็ไปบังเกิดในเทวโลก

กษัตริย์ทรงรอยเข็ดพระนครโตตั้งอยู่ในโอวาทของพระมหาสัตว์ ครน
 สันพระชนมายุแล้วก็ไปบังเกิดในเทวโลก

สตถา อิมิ ชมฺมเทสนิ อหริตฺวา สฺมเด็จพระบรมศาสดา
 จารยฺทรงนำพระธรรมเทศน์มาแสดงแล้ว เมื่อจะประมวณชาดก จึง
 ตรัสพระคาถาในที่สุดว่า

มาตา อาสี มหามายา

ปีตา สุตฺโตทโน อหุ

เชยฺยเสโน สาริปฺตโต

โมคฺคฺคฺลฺลาโน จ สารถิ

ปฺปฺพฺรราชา โปธิสฺตโต

อหเมว ตถาคโต

สัมณหาตานุภาเวน	จกฺกวัตติ มหิทฺธิโก
ตสฺมา หิ ปณฺทิตโต โปโส	ปญฺเจนฺโต สุขมตฺตโน
สัมปุชฺชํ วริ กตฺวา	มหาชมฺมเสนาปติ.

ความว่าพระมารดาพระโพธิสัตว์ในครั้งนั้น ครั้นประสูติก่ดบชาติ
 มาเป็นพระนางมหามายา พระบิดาเป็นท้าวสุทโชนมหาราช ไชย
 เสด็จเป็นพระดำริบุตรเถร ดำรงเป็นพระมหาโมคคัลลานเถร พระ
 โพธิสัตว์ทรงพระนามเจ้าปฐมราช ซึ่งเป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช มี
 ฤทธานุภาพเป็นอย่างมาก ด้วยอานุภาพพระกศัลที่ไต่ตรงนำพระสงฆ์ ใน
 ครั้งนั้น ครั้นประสูติชนก่ดบชาติมาเป็นเราผู้ตถาคตนี้แล เพราะเหตุนี้
 บรูษประกอบไปด้วยปัญญา เมื่อปราถนาความสุขแก่ตนควรจะทำ
 การสักการบูชาพระสงฆ์ ให้เป็นการสักการบูชาอย่างประเสริฐ จะได้เป็น
 เหมือนพระธรรมเสนาบดีผู้ประเสริฐ ดังนี้ ทนไฉนพระเจ้าบดินทร์
 โภคสมบัติจึงกราบทูลพระบรมศาสดาว่า ข้าพระพุทธเจ้าปราถนา
 จะกระทำนามกรว่าดำริบุตรเถรดังนี้ ให้เป็นนามกรของพระมหาธรรม
 เสด็จ การที่กระทำนามกรดังนี้จะเป็นการสมควรยิ่งนัก พระพุทธ
 องค์จึงตรัสว่า ดำริ ดำริ พระมหาราชเจ้า การที่ทรงพระดำริให้
 นั้นเป็นการดีทำประโยชน์ให้สำเร็จแท้ การที่กระทำนามกรว่าพระดำริ
 บุตรเถรให้เป็นนามกรของพระมหาธรรมเสนาบดีนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อ
 ประโยชน์เกื้อกูลแก่ความสุขแก่เทวดาแลมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง ย่อมเป็นไป

เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ความสุขเป็นทิฐิฐานุคติตัวอย่างแบบแผน แด
 เป็นทางที่จะให้ บัดถึงสวรรค์แดนพิพพาน แก่มนุษย์ทั้งหลายที่จะมาเกิดต่อ
 ไปข้างหน้าในกาลยังไม่มาถึง ดังนี้ แล้วทรงอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายต่อไป
 พระเจ้าบัสเด้นทีโกศลบรมกษัตริย์ ได้สดับพระพุทธกระแด้ที่ทรงพระ
 พุทธดำรัสนั้นแล้ว ก็มน้ำพระทัยผ่องใส จึงนิมนต์พระเถรเจ้าให้เข้าไป
 ยิงปราสาทของพระองค์แล้ว ให้พระเถรเจ้านั่งบนบัญญัติคตอาสน์ที่ป
 วดคกแต่่งไว้คแล้ว ทรงองค์ดำพระเถรเจ้าด้วยชาตนิย โภชนิยาหารอัน
 ประณีตแล้ว จึง ด้รงนำชำระล้างเท้าพระเถรเจ้า ด้วยน้ำหอมแล้วทรง
 บูชาพระเถรเจ้าด้วยสังวรพริกขารเป็นอันมาก แดสังวรพบบมาดาประทับ
 ธิปเทียบนมพรรณต่าง ๆ เป็นมหาฟ้ารังสีการ แล้วทรงชานนามาภิชิย
 พระเถรเจ้าว่าพระมหาธรรมเด้นาบดีสารบุตรเถระดังนี้แล้วเด้ดจ์ไปส่งพระ
 เถรเจ้ายังพระอารามด้วยบริวารหมู่ใหญ่ แล้วเด้ดจ์กดับยังพระนครของ
 พระองค์ จำเดิมแต่่นนมาพระเถรเจ้าจึงมีนามบังเกิดปรากฏว่าพระธรรม
 เด้นาบดีสารบุตรเถระดังนี้ คตลอดชมพทวปทงต้น

พระธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลาย จึงบังเกิด
 เป็นพระธรรมเทศนาประกอบไปด้วยประโยชน์เป็นอันมาก ด้วยความ
 ตามระดกถึงธรรมนั้น จำเดิมแต่กาดนนั้นมา มนุษย์ทั้งหลายจึงได้กระทำ
 กรรรมที่เป็นบุญกุศลแล้วได้ ไปบังเกิดในเทวโลก ด้วยประการดังนี้แล

จบปฐมชาตก

เรื่องที่ ๓๒ ถึงเรื่องที่ ๓๕

หลวงชำระเจดีย์รัฐ (เทศ วิริยรัต) เปรียญ ๔ ประโยค
วัดจักรวรรดิเวียง

๓๒ พาราณสีราชชาดก

เอกสมิ กิร สมเย ภททกปเป กสฺสปสมมาสมพุทฺธสาสนเน
ตทา เอกา อิตถิ สามิเกน อญฺณมญฺญิ ปติพฺพุตฺตจิตฺตา อตีวีย
สิเนหปฺริสฺพุตฺตจิตฺตา โหติ ฯ

กิร ดังได้สดับฟังมาว่า ฌณมัยคราวหนึ่ง ในลำดับนาพระกัณฑ์
ดัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งอุปตแล้วในภททกปเป คราวนั้น มีสตรีหนึ่งมัจฉต
ผูกพันธมฺนหมาย รักใคร่เยอโยเดือนได้ในลำดับยงนิก วันหนึ่ง ดัศฎ
นนทำบชา แลถวาย บิณฑบาต แก่ ภิกษุสงฆ์ มองค์ พระพุทฺธเจ้า เปน ปมช
แลดวงความปราถนาว่า ข้าพเจ้าจะเกิดไปในสัรรพภพใด ขอให้ข้าพเจ้า
พ้นจากความเปนสตรี แลลำดับนั้นขอให้ ได้เป็นพชายรักสันติชดชมกับ
ข้าพเจ้า อนึ่งเถา ถ้าหากว่าข้าพเจ้าทั้งสองจะไปเกิดในกำเนิดสัตว์เด
วจานไซ้ ขอให้ข้าพเจ้าทั้งสองมัสรรกายตคเนองอนเดยวกัน แต่ครั้น
นั้นขอให้เปนสองเคียรตงน สัมเด็จพระบรมค้ำดาทรงทำอนุ โมทนาแล้ว
จึงเสด็จกตบยงพระวิหารพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์บริวาร

ต่อแต่นั้นมา สตรีภาพผนนกับสามีดำรงชีพอยู่ในมนุษย โลกสันกาล
นาน ครั้นถึงกำหนดกาดสันอายุแล้ว ด้วยบุญกรรมนำไปให้เกิดเป็น
กุมาร ในตระกูลมหาเศรษฐีคราวหนึ่ง ในตระกูลพราหมณ์มหาศาล

ขณะนั้น เคียรทงส์องของหงส์นั้น เปดงรัศมีดุจทองคำแดงนดิอดำเนียง
 ไพเราะจับใจ พระราชเทวีทรงปรียเปรมพอพระทัย รับสั่งให้ ได้ไว
 ในกรงทองประทานชาวคอกกบนาผง ได้ถาดทองให้หงส์นั้นกินทุกวัน
 ครนภายหลังต่อมา พระราชเทวีจึงกราบทลพระเจ้าพาราณดีว่า
 หงส์ทองส่องเคียรแต่ควนนเป็นอนเดยวกัน ถ้าหากว่าพรากออกเป็น
 ส่องตัวใด ไช้ ตัวหนึ่งจะได้เดียงไว ในราชนิเวศน์ ตัวหนึ่งจะให้ไป
 เดียงไว ที่สวนประสมสัตว์เป็นดำหรับชมเล่น พระเจ้าพาราณดีทรงเห็น
 ดด้วยพระราชเทวี จึงรับสั่งให้ อำมาตย์ทงหลายมาประชุมแล้วตรัดถาม
 ว่า ใครอาจจะพรากหงส์ส่องเคียรให้เป็นส่องตัวใด เราจักให้สักการ
 แก่ผู้นั้น อำมาตย์ผู้หนึ่งฉลาดในอุบายจะพรากหงส์ ให้เป็นส่องตัวได้
 จึงกราบทลพระราชชาชอรับอาสาทำถวาย พระราชาจึงประทานทรัพย์
 ให้เป็นรางวัล แล้วมอบสัตว์รรณหงส์ให้แก่อำมาตย์รับไป อำมาตย์นั้น
 รับเอาหงส์ ไปเดียงปรนปรีอไว ในเรือนของตน

ครนอยมาณกาลวันหนึ่ง อำมาตย์ผู้นั้นเข้าไปเฝ้าพระราชา กดับ
 มาถึงบ้านเรือนแล้ว จึงเอียงคอของตนเข้าไปให้ โกดเคียรหงส์ ขางหนึ่ง
 จึงทำเดียงชดกชดกประหนึ่งว่าจะกระชบพดความดับแล้วกณะไปเดียง ฝ่าย
 หงส์ ออกขางหนึ่งนุนนีกสังสัยจึงถามหงส์เพื่อนกันว่า เมื่อกออำมาตย์เขา
 กระชบพดความดับอะไรกะทำน ๆ จงบอกให้เรารูบ้าง ๆ ดกรรด์หาย
 เราได้ ยนเขาพดแต่ไม่รูเรื่องฟังไม่ชัดเจน ๆ ดกรรด์หาย เราไม่เชอทำน
 เรื่องนเราได้เห็นด้วยตาเราเอง ทำนคหมีนเราเดียงแล้ว เราคบบเป็นสหาย

กันมานานถึงเพียงนี้ (หมายความว่า จะชอตรงต่อกัน) ท่านทำประหนึ่งว่า
 คอยท่าเห็นว่าเราหลับแล้ว จึงแสดงจิตต์ใจให้คนอื่นเขารูหมด จิตต์
 ของท่านคดไม่บริสุทธิ์ในตัวเราแล้ว คราวใดเรารูสึกความรักสันนิทของ
 ท่านมีในเรา คราวนั้นความรักสันนิทของเราจึงจะมีแก่ท่านต่อไป

หงส์ฝ่ายหนึ่งก็ทำหงส์อีกฝ่ายหนึ่งให้เชอกันไม่ได้ เมื่อความแปลก
 ใจเกิดแล้วแก่หงส์สองฝ่าย อำมาตย์ผู้นั้นจึงไม่ไปหาหงส์อยู่สองสามวัน
 แล้วไปคลุกเคลาปรนปรีอหงส์อีกฝ่ายหนึ่ง ทำกริยาอาการเหมือนที่ทำ
 แล้วแก่หงส์ครึ่งก่อนนั้น หงส์ฝ่ายหนึ่งจึงสอบถามบ้าง หงส์ฝ่ายหนึ่งก็
 บอกความเหมือนกันตจกกล่าวมาแต่นั้น หงส์ทั้งสองฝ่ายทำกันแกล้งกัน
 ให้เชอไม่ได้ เกิดทะเลาะกันยกใหญ่ต่างกล่าวกันว่า นมนานมาแล้ว
 แม่โทษผิดที่ไม่พอใจหรือพดงพดาดอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี เราก็กไม่ได้ทำ
 อะไรต่อกันแกล้งกันเคย คราวที่ท่านมาถอเอาถอยคำของคนที่มาพบกัน
 ประเดี้ยวหนึ่ง จึงมาทงความตชงตงอยนมนานได้ ต่อนไปท่านอย่า
 ได้พดกับเราเลย หงส์สองฝ่ายทำความทะเลาะให้ทวมักชน แล้ว
 ปรวิภาษคำว่า แดยกบักชนกระพือจกกัน ด้วยอำนาจความโกรธแรงกล้า
 สรรกายากก็แตกออกไปเป็นสองภาค

อำมาตย์ผู้นั้นเห็นแล้ว จึงนำหงส์ทั้งสองตัวไปถวายพระราช
 พระราชาทอดพระเนตรแล้วทรงพระโสมนัส จึงประทานราชทรัพย์แด
 บ้านด้วยให้แก่อำมาตย์ แล้วจึงประทานหงส์ตัวหนึ่งให้เลี้ยงไว้ยังภายใน
 ในราชนิเวศน์ แล้วส่งหงส์ตัวหนึ่งให้ไปเลี้ยงไว้ยังสวนประดัมส์ตัวเป็น

แล้วพระองค์ทรงถามอำมาตย์นั้นว่า ท่านทำอุบายอย่างไรจึงให้หงส์แยก
จากกันออกเป็นสองตัวได้ อำมาตย์จึงทูลอาการที่ตนทำถวายให้ทรง
ทราบแต่ตนจนอด่าน

พระเจ้าพาราณสีทรงสดับทราบความแล้ว ได้ความสังเวชสดจิตต์
แล้วทรงภาษิตว่า โอหน่าใจหาย หงส์ทองสองเคี้ยวตัวติดกัน เป็นสหยา
รักสนิทมั่นถึงเพียงนี้ เมื่อถูกคนอื่นเขายู่ให้แตกกันเข้า มาถือเอาโทษที่
เขายู่ให้แตกนั้นเป็นอารมณ์ แล้วไม่เออเพื่อชิงเคี้ยวสมัครใครกันมานาน
ได้ ถึงภันทนาการแตกกันได้ จะกล่าวไปใยถึงอย่างอื่น ๆ ได้ แม้ประชา
ชนทั้งมวลถือเอาโทษที่จะแตกราวรานกันไว้ ไม่พิจารณาใคร่ครวญ
แล้วทำไปอาจแตกราวกันใดเหมือนกัน

แท้จริง คนเมอจะแตกนมหลายประเภท คือบางพวกแตกกันด้วย
โทษคือความประทุษร้ายต่อกัน บางพวกแตกกันด้วยความชุนเคืองใจ
บางพวกแตกกันด้วยโทษคือลาภสักการ หรือด้วยความรักเจ้านายของ
ตน แลด้วยถือเอาถ้อยคำของเจ้านายบาง บางพวกแตกกันด้วย
ความถือความกตัญญูแห่งราชกิจ บางพวกแตกกันเพราะพลพาหณะ
แก่งแย่งกัน แลด้วยหาบุญญารอบรู้มได้ บางพวกแตกกันเพราะชิง
บ้านแดนคิมที่ไร่นาเคหะฐานกันบ้าง ซึ่งโคมหงส์ข้างมาทาดทาดกันบาง
คนบางพวกแตกกัน เพราะไม่ถือเอาคุณูปการซึ่งเคยสั่งสมกันมานาน
แล้ว บางพวกประกาศโทษแมเล็กน้อย เปรียบเทียบให้มากชนเท่า
ภูเขา ทำคุณมากทมิแล้วให้ วนาคเลื่อมถอยไป คนที่ตั้งอยู่ในถ้อยคำ

ด้อยด้อยแล้ว ที่แรกก็ทำให้เป็น โทษแต่เด็กน้อย นานเขาก็ประสมมาก
 ชนทุกที่ เหมือนคนที่เขาไชน่า ที่แรกๆ เขาชุกทางน้ำให้ ไหลเดิน
 แต้น้อยๆ ภายหลังนานนักตกวางตักออกไป จนกลบกลายเป็นห่วงน้ำ
 ใหญ่ฉนั้น

อนึ่ง บุคคลประพฤติดวงด้อยเขาควยมีสัญญาจา ทำสติให้เป็นดัง
 มดฝอยเซอเพลิง เห็นเขาพดงพลาตตงนคหน้อยก็ค้อยดุ่มล่อก้อชนทละ
 น้อย จนทำให้ถึงความพินาศยับเยินเหมือนวาทไหลดนนทแต่บั้งบ่อ ก็
 จะพดพารุกชาติชาติซึ่งเกิดอยู่ ร่มฝั่ง ให้ พงทำลายไปฉนั้น ผู้มปรกตีทำ
 ความแตกราวกัน ย่อมทำตนแต่คนอื่น ให้ถึงพินาศ คนที่ไม่พินิจ
 พิจารณาแล้วถือเอาคำของคนผู้ยงไว้ ทำเหตุภายนอกมาไว้ในใจ
 ย่อมจะให้ถึงอนัตถความพินาศใหญ่ แล้วพระราชาทรงตรัสคาถานอกว่า

รตนากโรว	คมภูรีเร	มาตุเตน	จ ขุภีโส
การธโร	ภูมิปาโล	อมจเจเนว	ขุภีโส
น โหติ	ปพพโต	ภาโร	น ภาโร สพพสาครโร
มิตตทุพฺภี	นโร	ภาโร	วิสาสนตฺตโก ชโน
ปลวิ	สาครโร	เมรุ	ขยิ ยนฺตี
กปฺปานิ	สทสทสฺถานิ	กุกกขเย	ทุพฺภี ปาปี
กณฺเฒชปฺมปิ	กตฺวาน	น	ปสฺสตี
ปาสาณปฺปลลกุฏฺฏาว		กุเล	วาปี
		วินาสกา	
		อุทเกเนว	เกทกา

ความว่า บ่อแก้วในทลิกแท้ๆ แต่ลมยังให้สะเทือนได้ พระเจ้าแผ่นดิน
 ดินผู้ปกครองบ้านเมือง พวกอำมาตย์อาจให้กำเริบราวได้ บรรพตแด
 ล่าครชอว่าหนักแน่นยังไม่ได้ คนทำลายมิตร คนทำลายความคุ้นกัน
 นั้นแหละหนักมาก แผ่นดินแดลล่าครหรือภูเขาลึกลับอันยุดแห่งแดน
 กตปแล้ว ก็ถึงซึ่งความสันต์ญไปทั้งนั้น คนคิดทำลายกันแม่ มอญณ
 ลักฤโต ไม่เห็นแก่บาปกรรมทำความกระชิบหู (คือว่ายุแหย่อยแล้ว)
 ก็อาจทำลักฤตนั้นให้ พนาศทำลายไป อุปไมยดังกองหินโตเท่าพ้อมถุกน้ำ
 พัดแรงกลากพากันแตกกระจายไปได้

ตั้งแต่นั้นมา พระราชาให้จับคนยุแหย่แต่ให้ ได้ออกไปเสียจากลักฤ
 รัฐ แดโปรดให้ยกโทษเสียด้วย เมื่อจะทรงสอนชนบริษัทจึงตรัสคาถา
 ดังนี้ว่า

ชีวิตมปิ จชิตวาน	เกทนตรี น การเย
กายวาจณจ รกชิตวา	วิจาเรตวา ว การเย
นิสมม ปณทิตา กยิรา	นานิสมมาปี กยิรา
วิมสิตวา วิจาเรตวา	ปจฉา น อนุตปปติ
ยถา สุวณณหิสาปี	เกนจิ ปรีเกทิตา
ภินทนต์สส คเหตวาน	อณณมณณิว เกทิตา
เอโก อนโต นิเวเสติ	เอโก พหิ นีวีเสติ
อณณมณณิ อสัสมุจจา	มุเขนาปี อททสีตา

ความว่า ถึงแม่ ชีวิตจะพรากรากกาย บุคคลอย่าพึงทำโทษ คือ
 ความร้าวรานกัน พึงดำรวมกายวาจา พิจารณาให้ ถองแทแฉฉงทำแต่ที่
 ถูก นักปราชญ์ทั้งหลายท่านใคร่ครวญแล้วจึงทำ ยังไม่ได้ใคร่ครวญ
 ก่อนแล้วอย่าทำไป บุคคลไม่ใคร่ครวญสอบสวนแล้วทำไป ย่อมจะตาม
 เตอตรอนในภายหลัง เหมือนหงส์ทองสองหัวตัวตกัน ถูกอำมาตย์ผู้
 หนึ่งโยให้แตกกัน ต่างถือเอาคำของอำมาตย์คนๆ เดยแตกจากกันจริงจึง
 หงส์ตัวหนึ่งได้ โห้เพียงไวภายในวัง หงส์ตัวหนึ่งให้ ไปอยู่นอกวัง ต่าง
 แยกกันไปเห็นประจักษ์ต่อหน้าต่อตาแล้ว

ต่อแต่นั้นมา พระราชาได้ดำรงราชสมบัติโดยธรรมสม่ำเสมอ
 ชนชาวพระนครก็ได้อยู่ร่มคัสโมสรปรองดองกัน มนุษย์ในลักรัฐพากัน
 ระงับกายวาจาจตตเรยรอยด พระเจ้าพาราณสีตั้งพระทัยบำเพ็ญสมถิง
 ด้ปารมเปนเบองหน้า ครนถึงเวลาทวงคตแล้ว ได้เสด็จไปยังโลกสวรรค์
 ครนถึงชาติที่สุดจุติมาดำรงอตตภาพเปนพระเวสสันดร ทรงบำเพ็ญสัคต
 สดกมหาทานเสร็จ แล้วเสด็จไปอุบัติในคัสตบุรี โดยพระบารมีเต็ม
 บริบูรณ์แล้ว เทพยดาในหิมันจักรวาฬจึงวิงวอนขอให้จุติ พระองค์
 ทรงพิจารณาบัญญัติมหาวิโลกแล้วเสร็จ เสด็จจากคัสตสวรรค์มาปฏิสนธิ
 ในพระครรภ์แห่งพระมหลาया แต่ประสูติจากพระครรภ์แล้วมาถึงพระ
 ชนม์โดยสืบเกาพรรษา ได้พระราชโอรสพระองค์หนึ่ง ในสมัยเที่ยง
 คันวนหนึ่ง พระองค์พอพระทัยใคร่จะบรรพชา มีหุมเทพยดาหิมันจักร
 วาฬกับนายคณเปนสหาย เสด็จออกสู่มหากิเนกษกรม ทรงบำเพ็ญ

ผู้ใดหอกฤษณาไว้ด้วยใบไม้ ใบไม้ก็จะพลอยมีกลิ่นหอมฟุ้งไป
ตามกลิ่นนั้นใด ความเข้าไปเสกพบกับบัณฑิต ย่อมถึงความหอมอย่าง
อกฤษณฐูณนั้น ผู้สัจตบรุษย่อมไปนรก ผู้สัจตบรุษมีศีลวรรคเป็นที่ไป
ข้างหน้า ผู้แสวงหาโทษได้เขา ย่อมทำลายคนหม่มากให้พินาศ นาย
พรานล่อดวงเนื้อด้วยหัวล่อ ใหลมาสู่สำนักคนแฉ้วประหารพันแห่งเอา
ตามชอบใจนั้นใด มนุษย์ทั้งหลายล่อดวงมหาชน ด้วยชาน้ำแฉ้วจาอ่อน
หวาน หาโทษได้สักสิ่งหนึ่งแล้ว ทำทุกขยากแฉ้วทำคดีโทษชั่วร้ายให้
เกิดขึ้น ทำลายความดีให้สูญไปนั้น
อนึ่ง ความที่สนขจึงจอกแฉ้วนททั้งหลาย รุจกใจกันดแฉ้วอยู่รวม
กันได้ ความที่มนุษย์ต่อมนุษย์อยู่รวมกันยากนัก ยากที่จะรุจกใจกันได้
ใจคนย่อมเปลี่ยนแปลงไปในขณะๆ เพราะฉะนั้น บุคคลพึงเว้นเสียซึ่ง
โทษคือความยุ้งให้ห่างไกลทุกเมื่อเกิด โทษแห่งการแตกราวกัน ย่อม
แตกราวเพราะวาจาต่อแฉ้วเด็ด ผู้ทำการต่อแฉ้วเด็ดเป็นหัวหน้า ย่อมไปใหม่
อยู่ในนรกสันแฉ้วนกลป แฉ้วทำให้แตกกันอยู่รำไป เมื่อพ้นจากนรกแล้ว
จะเกิดเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนยากจนวิกลกายาแฉ้วจะเป็นคนกำพรว มี
กายาเหมือนเปรตน่าเกลียดน่าชังทนอดชาวแฉ้วน่า ทงนทเพราะโทษแห่ง
การทำให้แตกกันอันวยผล ผู้ทำการต่อแฉ้วเด็ดไว้ในกาลปางก่อน ก็กิน
แต่หนอนเป็นอาหาร นักปราชญ์ผู้ปรัชาญาณท่านเห็นโทษอย่างนี้ จึง
เว้นทำการชั่วเสียให้ห่างไกล การทำชั่วแฉ้วทำดีไว้ ย่อมได้ผลชั่วผลดี
อย่างนั้นเอง มีตองพกสังสัยเลย

สมเด็จพระบรมศาสดา เมื่อจะทรงประกาศอันสิ่งแห่งความลำบาก
จึงตรัสอาทิตถาณว่า

เย สมคฺคา ปุณฺณรตา เอกจิตฺตสมาหิตา

ปฺปโปนฺติ สกฺคสมฺปตฺตี วิเสสํ ปาปณฺสี นีพฺพตฺตี

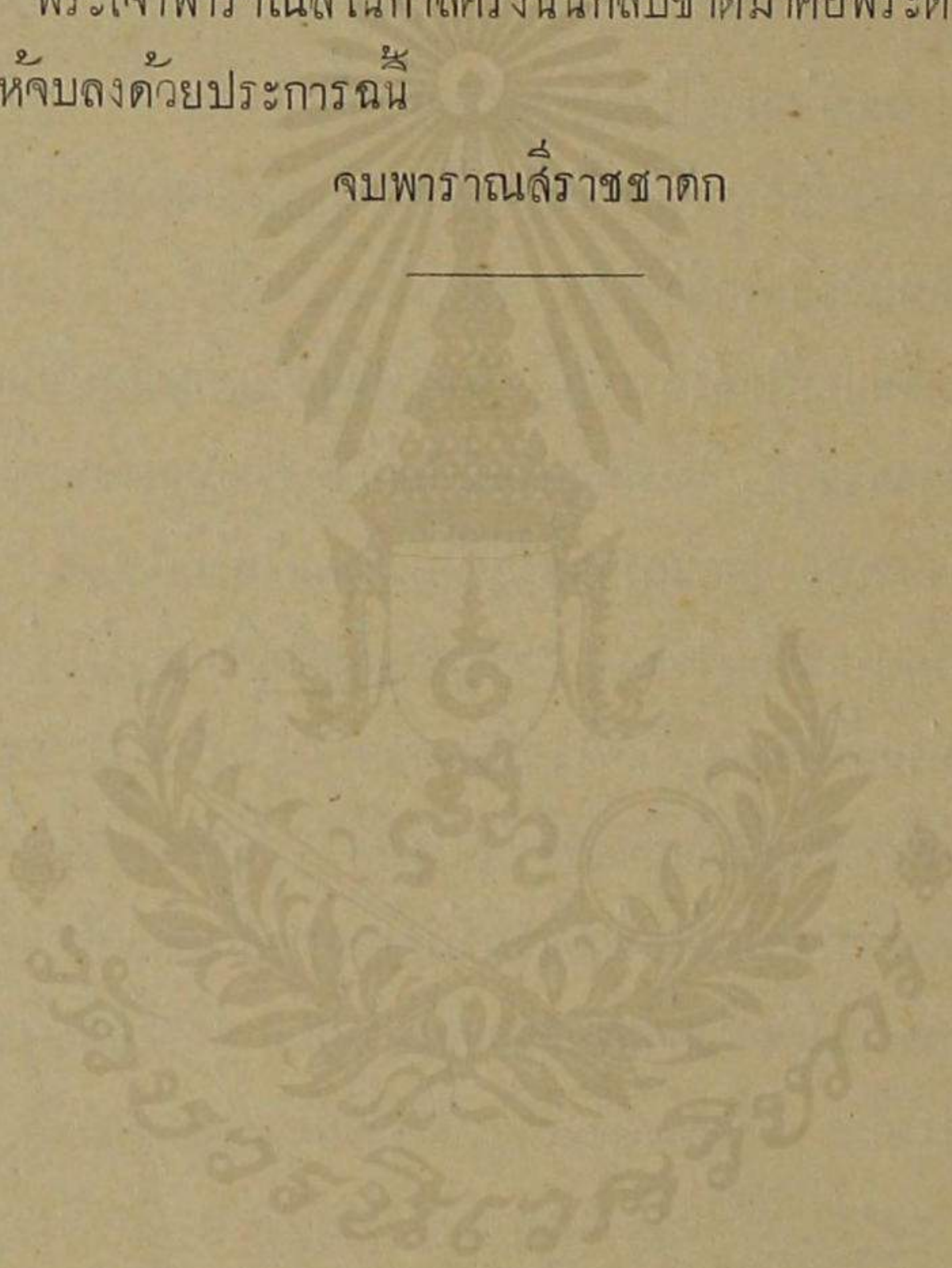
ความว่า ผู้โดยนิตต่อบุญมีไมตรีจิตต์เป็นหน้าหนึ่งใจเดียวกัน ผู้น้อย่อม
จะถึงซึ่งสมบัติสวรรค์แดนคุณวิเศษยิ่งใหญ่ไพศาล ภายหลังจะได้ถึงพระ
นฤพาน อันเกษมสุขนิราศภัย

อนึ่งแม่จะเวียนอยู่ในสังสารวัฏ ก็จะเป็นผู้มีบุญมากพร้อมเพรียง
กัน เหมือนรุกขชาติอันเกิดมากมดในป่าอันนั้น ความพร้อมเพรียงเป็น
ลำบากกัน อาจะบองกันอันตรายซึ่งจะมีมาถึงตนให้พ้นไปได้ อุปไมย
เหมือนนักรบพวกมากพร้อมใจกัน อาจะจับเดี่ยวตัวเดียวที่ดูร้ายฆ่าตายได้
เพราะฉะนั้น ท่านทั้งหลายจงยินดีในอภัยมาทธรรม จงรักษาจิตต์ใจไว้
ให้ดี พึงรักษากายวจีมนโทวารไว้ทุก ๆ วัน พึงละเว้นเสียซึ่งวาจา
เสียดื้อ แดความทะเลาะแก่งแย่งกันให้ห่างไกลจากสันดานจงทุกวัน ผู้
กอบด้วยลำบาก ก็จะมีแต่ความสุขทุกอิริยาบถ แดจะได้อันสิ่งถึง
ดับเฝ้าประการ

สตุถา อิมิ ชมฺมเทสนิ อahrtiwa สมเด็จพระบรมศาสดา ทรง
นำธรรมเทศน์มาแล้ว จึงประมวลชาดกว่า นายพรานเนื้อในกาล
ครั้งนั้นกตบชาติมากคือพระฉนเถระ หงส์ทองตัวหนึ่งในกาลครั้งนั้นกตบ

ชาติมาคือพระศรีมานนทเถระ หงส์ทองตัวหนึ่ง ในกาลครั้งนั้นกตบชาติ
 มาคือพระกาฬทายีเถระ อำมาตย์ผู้ฉลาด ในกาลครั้งนั้นกตบชาติมาคือ
 พระสารีบุตรเถระ บริษัททั้งหลาย ในกาลครั้งนั้นกตบชาติมาคือพุทธ
 บริษัท พระเจ้าพาราณสี ในกาลครั้งนั้นกตบชาติมาคือพระศากย มพุทธ
 พจน ให้จบลงด้วยประการฉะนี้

จบพาราณสีราชชาตก

๓๓ พรหมโฆสราชชาตก

อดีตเต ฤทธิขเว กุสุมปุรี นาม นครี อโหสิ อเนก—
สหสโยชนปป์มาณิ นานาอุยยานไปกัชรณิตฎากสมงคลกต
คชหयरตสมากิณณิ นานารตนสมปนนิ ตสมิ นครเ พรหม—
โฆโส นาม ราชา รชชि कारेति

ดูกรฤทธิขเวทั้งหลาย ในกาลที่ล่วงมาแล้ว มีนครหนึ่งนามว่ากุสุมปุรี
กว้างขวางประมาณหลายพันโยชน์ มีสวนแดนสระโบกชรัณต่าง ๆ เป็น
ที่ดำราญรรมย์ อุดมไปด้วยหัยรถคชพาหนะแดนานารัตน์ พระมหา
กษัตริย์ทรงพระนามว่าพรหมโฆส ครองราชสมบัติอยู่ณเมืองกุสุมปุรี
นั้น พระมเหษีของพระราชอาพรหมโฆสพระนามว่าสุนันทาเทวี

ได้ยนิว่าสัณยครั้งนั้น พระสัมพุทธเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตตร พระ
องค์ได้อุปติแล้วในมนุษยโลก เสด็จประทับอยู่ณเมืองกุสุมปุรี พระ
เจ้าพรหมโฆสราชทรงอุปัฏฐากพระผู้มีพระภาคกับภิกษุสงฆ์ ด้วยโภชน
แดปานิยาหารประมาณได้สิบหกพรรษา แดทรงพระเมตตาชุบเลี้ยง
ประชาชนด้วยสังคหวัตถุสี่ประการ พวกประชาบาตทั้งหลายพากันเป็น
สุขสบายทั่วกัน สัมบูรณ์ด้วยอเนกชนแดชญาหารพร้อมทุกอย่าง
พระราชอาราชาณาพระบรมคาสดาให้แสดงธรรมเป็นนินทรกาต ครัน
จบธรรมเทศนาแล้ว เทพยดาแสดมนุษย์ทั้งหลายแปดสิบพัน โภกิได้บัลล
ธรรมวิเศษต่าง ๆ กัน

คราวนั้น พิกพแห่งท้าวโกสัยแสดงอาการร้อนให้ปรากฏขึ้น ท้าว
 เทวราชสอดส่องดูกรซดว่า พระเจ้าพรหมโสมค์ครองราชสมบัติเป็นยุคธรรม
 เราจักไปทอดองค์ให้รู้แน่แท้ใจ แล้วให้หาตัวพระมาตลีมาสั่งว่า ท่านจง
 แปลงกายให้เหมือนรูปสุนัขลงไปมนุษย์ โลกก่อน แล้วเราจักตามลง
 ไปภายหลัง พระมาตลีรับเทวบัญชาแล้วลงมาจากเทวโลก ไปถึงเมือง
 กุศลมพบรูแปลงกายเป็นสุนัข ท้าวเทวราชแปลงเพศเป็นคนเลี้ยงสุนัข
 ท้าวเทวราชกับมาตลีเข้าไปยืนอยู่ท่ามกลางพระนคร พระมาตลีจึงบน
 ดอเสียดงก้องกังวานขึ้นด้ามกรง แผ่นดินก็สะท้านไหว ชาวนครก็
 ตระหนกตกใจพากันวิ่งหนีระคนละถาน บางคนก็ไปชุ่มช่อน้อยตามซอก
 ภูเขาแดดพุ่มไม้แดดตามชายน้ำ พระราชาสดับศัพทโสมษแล้วตกพระทัย เสด็จ
 ขึ้นไปประทับอยู่บนปราสาทเจ็ดชั้น แล้วตรัสถามว่านั่นเลี้ยงอะไร ท้าว
 สหสันนิษณเลี้ยงสุนัขกราบทูลว่า ข้าแต่สมมติเทวา สุนัขของข้าพระบาท
 หวนกัจจงร้องเสียดงก้องดัง ขอพระองค์จงประทานข้าวสุกให้สุนัขกินเถิด
 พระเจ้าข้า

พระราชาจึงบังคับพวกอำมาตย์ให้นำข้าวสุกไปให้สุนัขนั้น ๆ กิน
 แล้วหาอิมไม้ ไต่ทำเสียดงอุโสมษขึ้นอีกวารที่สอง พระราชาส่งถามทราบ
 ความว่าสุนัขกินข้าวยังหาอิมไม้ จึงรับสั่งไซ้ อำมาตย์ให้บังคับคนใน
 เมืองนอกเมือง ให้ขนเอาข้าวสุกไปให้สุนัขนั้นกินให้อิม สุนัขนั้นกิน
 ข้าวสุกหมดแล้วกยังหาอิมไม้ ไต่ทำเสียดงอุโสมษขึ้นอีกวารที่สาม พระ
 ราชาทราบความแล้วหาตำรับประการใดไม่ ท้าวสหสันนิษณเจ้าของสุนัข

กราบทูลพระราชว่า ข้าแต่พระมหाराช ในเมืองนี้มคนพวกอกรรมอยู่
 มาก พระองค์จงประทานคนพวกอกรรมเหล่านั้นให้สู้ชกนเดี่ย สู้ช
 ได้ กนพวกอกรรมแล้วจึงจะอิมแต่จะไม่ร้องอีกต่อไป ทำวส์หส์นยจิง
 ตรีตคธาเจ็ดคธาตงนว่า

เย อชมา กุฎิวีหาริ

เทวัญจानญจ ฉะทกา

มาตาปิตุครุภาตา

อสีเนหากตลญตา

ปุตตทาร์ น รกขนติ

ตานี สพพานิ เทหิ ต्व

ปาณาตีปาเต หีสา จ

สัส อญญวี ฉินทนติ

สมณิ พุราหมณิ นินทนตา

ตานี สพพานิ เทหิ ต्व

เย ธนภิกขสตเถน จ

อสหายา อกตลญตา

ยา คพุภชาริ ปตติ ปุตต

ตานี สพพานิ เทหิ ต्व

เย ปจวิทานิ ทตฺวา

โสมนสฺเสน เจตสา

ปุน ภูมมี คเหตุวาน

ตานี สพพานิ เทหิ ต्व

เย ภิกขุโภชนิ ทตฺวา

ภุขิตฺวาน สยิ อทา

อาสนา ภิกขุ ฉะตฺวา

ตานี สพพานิ เทหิ ต्व

เย พาณิชา อชมา จ

ปรชนญจ คณหิตา

โปตถกั วิกนิตฺวา จ

ตานี สพพานิ เทหิ ต्व

เย อนนทา ษมมึ สุตฺวา

อญญิ การิ สรนติ จ

ปาณาตีปาเต หีสา จ

ตานี สพพานิ เทหิ ต्व

ความว่า คนผู้ธรรมทำดาบฏวิหารแฉะเถวด์ถาน เป็นคนอกคัญญ
 ไม่เคารพริกมารดาบฏแฉะพ้องของตน แต่ไม่ปกครองบตรภรรยา
 ทงให้อนาถา พระองค์จงประทานคนทงมวณนให้สุนัขเลียเถด หนึ่ง
 คนผู้เบียดเบียนสัตว์ให้ ไต่ความเดือดร้อนใจ แลตัดหัวคนเควคิงชงเอา
 ทรพย แลคนทนนทาวารายณ์มณพราหมณกต พระองค์จงประทานคนพวก
 เหล่านี้ ให้สุนัขเลียให้หมดเถด คนเหล่านี้ไม่เคยบพอกขอทาน แล
 มีสันดานเป็นคนอกคัญญกต หนึ่งสัตว์มครรภทำให้ลูกตกไป (รัดลูกเถด)
 พระองค์จงประทานคนพวกเหล่านี้ ให้สุนัขเลียให้สิ้นเถด คนเหล่านี้
 ไต่เต็มใจยกทิดนให้เขาแล้ว ภายหลังกตบเรียกคนเข้าปกครองเถดเอง
 พระองค์จงประทานคนพวกนทงหมด ให้สุนัขเลียเถด หนึ่ง คน
 ผู้ไต่ให้ โภชนแก่ภิกษุแล้วเอามาบริโภคเถดเอง แลขับไล่ภิกษุไปเถดจาก
 อาสน พระองค์จงประทานคนพวกนทงหมด ให้สุนัขเลียเถด พ่อ
 ค้าพานิชเหล่านี้ รับเอาทรพยของผู้อื่นเขาไว้แล้ว ชายของชรวชเหว
 ให้แก่เจ้าของทรพยเขาไป พระองค์จงประทานให้คนพวกนทงหมด
 แก่สุนัขเลียเถด หนึ่ง คนเหล่านี้ไม่ยหนักฟังธรรมไปคตินักการอะไร
 อะไรอันเถดกต แลคนทเบียดเบียนสัตว์ทงหลายกต พระองค์จงประทาน
 ให้คนพวกนทงหมด แก่สุนัขเลียเถด พระเจ้าชา
 คราวนั้น พระมادتัดสุนัขแปลง แลรงทำทประหนึ่งว่าจะ ไต่ดเข้า
 กตเอาชนชาวเมือง ๆ ก็ตระหนกตกใจ วิ่งหนีไปหลบซ่อนอยู่ณะที่ต่าง ๆ
 พระมادتเทวบุตรนนครนดะรูปเป็นสุนัขเถดแล้ว แปลงเพ็ดให้เหมือน

เย ปจวิทานิ ทตวา	โสมนสเสสน เจตสา
ปุน ภูมิมิ อคเหตวา	ปจฉา โหนติ จ อิสฺสรา
เย ภิกฺขุโกชนํ ทตวา	น ภูณฺชิตฺวา สยํ อทา
อาสนา ภิกฺขุ ตปเปฺนติ	เต วิมานเนว ทิสฺสเร
เย พาณิชา สุขุมมา จ	ปรชนํ อคณฺหิตา
โปตถกํ เนว วิกิลฺลนติ	เต วิมานเนว ทิสฺสเร
เย จ นนทา ฐมฺมิ สุตฺวา	อณฺณํ การํ น สรณฺติ
เย วาจิ คุรุโน กตฺวา	คุรุโทสํ น คณฺหิตฺวา
ทุเร วา อวิทฺุเร วา	สรณฺติ ทิเน ทิเน
คุรุณิ จิตฺตํ ปสาเทนฺติ	เต วิมานเนว ทิสฺสเรติ

ความว่า ชนเหล่าใดบวชด้วยศรัทธา รักษาศีลดีทำบุญทั้งปวงไว้
 ชนเหล่านั้นจะได้อยู่ในวิมานเทียง ชนใดได้ปลุกตนโพธิ์ไว้ก็ดี หรือ
 คนบวชแล้วก็ดี สร้างรูปพระศาสดาไว้บูชาก็ดี ชนนั้นนยอมจะได้
 อยู่ในวิมานเทียง คฤหัสถ์เหล่าใดทำบุญไว้ แต่เป็นอุปาสกมศีล บำรุง
 เติงบุตรภรรยา (ตามกำลังของตน) คนเหล่านั้นจะไปอยู่ในวิมานเทียง
 แท้ ชนเหล่าใดก่อสร้างกุฎวิหารแลรักษาเทวดสถานไว้ กอบไปด้วยความ
 กตัญญู เติงศุมารดาบิดาพี่น้องแลครูอาจารย์ทุกวันทุกวัน ชนเหล่านั้น
 ย่อมจะได้ไปอยู่ในวิมานเทียงแท้ ชนเหล่าใดไม่ฆ่าสัตว์ไม่ทำสัตว์ให้
 ให้ลำบาก แลไม่แย่งชิงชาวตงชาวป่า ไม่นินทาสมณพราหมณ์ทั้งหลาย
 ชนเหล่านั้นย่อมจะไปอยู่ในวิมานสวรรค์

ประชาชาวนครตั้งอยู่ใน โอวาทพระ โพธิ์สัตวแล้ว เบื้องหน้าแต่ทำลาย
 ฆนธมส์วรรคเป็นที่ไปณะเบื้องหน้า

สตถา อิมิ ฌมมเทสนิ อahrtiva สัมเด็จพระบรมค้ำดาทรง
 นำธรรมเทศน์มาแล้ว จึงประกาศจตุราริยสังกถา เทพยดาแลมนุษย์
 ได้รับประทาน ฟังแล้วก็ได้ดำรงอยู่ในมรรคผลมี พระโศภิตตมต เป็นคัม
 สัมเด็จพระทศพลจึงประชุมชาตกว่า ท้าวสักเทวราชในกาลครั้งนั้นกถิบ
 ชาติมากคือพระอนรุทธ มาตตเทวบุตร ในกาลครั้งนั้นกถิบชาติมากคือพระ
 อานนทเถระ นางนันทาเทวีในกาลครั้งนั้นกถิบชาติมากคือนางอุบลวรรณา
 เถวี มหาชนในกาลครั้งนั้นกถิบชาติมากคือพุทธบริษัท พระเจ้าพรหม
 ไชยราชในกาลครั้งนั้นกถิบชาติมากคือ พระตถาคต มีพุทธพจน์ให้จบลง
 ดงน

จบพรหม ไชยราชชาตก

๓๔ เทวรุกชกumarชาตก

อมิณา จ ปน ภนเตติ อิทํ สตถา เขตวเน วิหรนโต
อตุตโน ทานปารมี อารพภ กเถสิ ฯ

สตถา สัมเด็จพระบรมศาสดา เมื่อเสด็จประทับอยู่ณะพระเชตวัน
ทรงพระปรารภทานบารมีของพระองค์เป็นมูลเหตุ ตรัสธรรมเทศนาน
มีคำเริ่มว่า อมิณา จ ปน ภนเต เป็นอาทิเบื้องต้น อนุสนธิใน
นทานวจนมตงนวา

มีบุรุษคนหนึ่งถือเอาดอกไม้ กับชงแดกต่างอาหาร ออกจากบ้านไปได้
พระเชตวัน ถวายอภิวัตพระศาสดาแล้ว นิ่งบชาพระธรรมอยู่ด้วยดอก
ไม้กับชงแดกต่าง คราวนั้น ดอกไม้กับชงแดกต่างแตกกระจายออกไป
ตงพน เกิดชนบชาพระธรรมตรงพระพักตร์พระศาสดา ด้วยกำลังอำนาจ
แห่งการบชา บุรุษคนนั้นเห็นอัสจรรยแล้วเกิดได้มโน สรรพรัตนก็
ปรากฏมชนทบ้านเรือนของบุรุษนั้น ๆ ก็เลื่อมใสถือพระรัตนตรัยเป็นที่
พึ่งจนตลอดชีวิต

วันหนึ่ง พระภิกษุทั้งหลายนั่งประชุมกันณะ โรงธรรมสภาพรรณา
คุณรัตนตรัยว่า ชื่อว่าพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ทรงไว้ซึ่ง
กำลังคุณมากมาย สรรพสัตว์ทั้งหลาย คือเทวดามนุษย์นาคครุฑคนธรรพ์
แลภินนรเป็นอาทิ พากันเลื่อมใสทำบชารัตนตรัยด้วยกำลังศรัทธา สัมปัต
ทั้งหลายได้ปรากฏเห็นประจักษ์ต่อตาอย่างน

พระนราธิมุนีทรงสดับด้วยทพได้ศแล้ว จึงได้เจมายังที่ประชุมสงฆ์
 ตรัสถาม ทราบความแฉวมพุทธดำรัสว่า ชื่อว่าทานอนบุทกตให้แล้ว
 ด้วยศรัทธาจิตต์ ผลนอกฤษฐีย่อมเกิดปรากฏเห็นประจักษ์ ในปัจจุบัน
 ผลทานเปนของอศักรรยหนักหนา นักปราชญ์แต่ปางก่อนมบัญญัติยังอ่อน
 อยู่ ไต่ทำบชาพระพุทธรูปคราวเดียวเท่านั้น ย่อมได้สมบัติในปัจจุบันด้วย
 กำถึงแห่งผลบชา พระบรมค้ำดดาตรัสตั้งนแฉวกนึ่งไป พระภิกษุทั้ง
 หลายจะใครรรูเองราว จึงกราบทลอาราธนาขอให้พระค้ำดดาตรัสเทศนา
 พระบรมค้ำดดาทรงนำอดีตนิทานมาอ้างดังปรากฏต่อไปนี้ว่า

อดีเต กิร ปุรินุทนคร ปุรินุทราชา นาม รชชั กิเรสิ
 ไต่ยินเล่ากันมาว่า ในกาลล่วงมาแล้วนาน มีพระราชาทรงพระนามว่า
 ปุรินุท ดำรงราชสมบัติอยู่ณะปุรินุทนคร คราวครั้งนั้นพระโพธิสัตว์ไต่
 เกิดในตระกูลเชิญใจ นามว่าเทวรุกชกุมาร พระโพธิสัตว์เจ้าฤกษณแต่
 เช่าๆ เขาไปส้ป่าเกยวหนาแฉหาพนมาชาย ไต่ทรพยมาเดยงชพชองคน
 แฉอตุล่ำหรรษาบัญญัติแฉอโบสถศัลตามกาลตามสมัย
 วันหนึ่งพระโพธิสัตว์ไปส้พนมไพร ไต่เห็นคนรงดั่งรศมิงามตั้งแฉง
 สัรโยทยแฉฉวนักไปว่า ไมรงคนนดั่งามนัก ชรอยอะไรจกมอยทนน
 คัดแฉฉเดรเขาไปไกล ไต่เห็นพระพุทธรูปองค์หนึ่ง อยทโคนคนรง กคกใจ
 ยกหศถนมสัการไหวแฉฉแฉบดอกไมมาบชา เปลองฉ่าหมออกทำเปน
 วิชน บัดกวาดภายในไต่สัดพฤกษแฉฉ ฉกฉ่าฉาฏกออกทำเปนแผ่นชง

บุชาพระพุทธรูปโดยสักกัจเการพ
คาถานว

เมื่อจะทำความปราถนาจึงกล่าวพระ

อิมินา จ ปน ภูนเต
สพฺพสตฺตุตฺตโม พุทฺโธ
สัสมฺมโต จ สัสมฺมาเร
พลรूपคฺคณเปโต
ปจฺจามิตฺตา โจราทโย
สพฺพเวรภยาตีโต

ปฺลฺลภกมฺเมน อนาคเต
ภเวยฺยํ อุตฺโต ชิโน
ภเวยฺยํ อุตฺตเม กุเถ
ปฺลฺลววา จ นรุตฺตโม
มา โหนฺตี มม สมฺมุขา
ภเวยฺยํ ปรมํ สุขนฺตี

ความว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยบุญกรรมอัน ขอข้าพเจ้า
ได้เป็นพระพุทธรูปอดุตชิน ผู้ประเสริฐสุดกว่าสรรพสัตว์ในกาตภาพหน้า ก็
เมื่อยังเที่ยวอยู่ในสังสารวัฏต่อไป ขอพึงไปเกิดในอุดมตระกูล บริบูรณ์
ด้วยคุณคือกำลัง แดรูปงาม แดให้มบุญญาประเสริฐสุดกว่ามนุษย์ชน พวก
บจจามตรมโจรเปตน ขออย่าได้มีมาณะเพาะหน้า ขอให้ชาติวงพันเวร
ภยทงมวด เป็นบรมสขทุกทวารাত্র แดวพระโพธิสัตว์เจ้ากเดรณกนง
นิกถึงบุญยณะสถานทนน

คราวนน มีหญิงมายคนจนคนหนึ่งเป็นหญิงคิมคต เทียวเกี่ยวหญ้าหา
พนชายใดทรพยมาเดยงมารดา หญิงนนั้นกลับแต่ป่าเดรมาพบพระพุทธรูป
องคนน แดวเขาไปนมศการณิกผาทโพกศรัษะออกทอนหนึ่งทำบูชา นิก

อยากจะให้ ใต้เป็นภรรยาแห่งพระโพธิสัตว์ เมื่อจะทำความปราถนาจึง
กล่าวคาถานว่า

อิมินา วตฺตปุเชน	วณฺณวา รูปวา โหตุ
สฺวณฺณาทีอลงฺการา	เทวกลฺลวาว รูปวา
อคฺคมเหสี จ ตสฺส	ยตฺถ ชาเต กุเล สียา
โส อีสฺสโร จ สามิโก	อชฺฌาสยฺยํ ตเถว จ
ชาติสตสฺสสเสสฺสุ	มา ทลิตฺถี ภวามิหํ
หิเน กุเล น ชายามิ	ขตฺตียะ จาปี พฺรหฺมณ
สพฺพอิสฺสรา ภวามิหํ	นรเทเวหิ ปุชิตา
กปฺปาสีกถจ โภเสยฺยํ	โฆมโกทุมฺพรานิ จ
สพฺพพานิ ปาตุกเวยฺยํ	ยาว นิพฺพานปาปฺณา
ตโต โฆมถจ กายูริ	องคทํ มณิเมขลํ
สพฺพพานิ ปาตุกเวยฺยํ	ยาว อรหตฺตปาปฺณา
ตโต โฆมถจ กายูริ	คิเวยฺยํ รตนามยฺยํ
สพฺพพานิ ปาตุกเวยฺยํ	ยาว นิพฺพานอชฺฌคา
อุณฺเฒํ มุขผลฺลถจ	นानารตฺเต จ มณเฑ
สพฺพพานิ ปาตุกเวยฺยํ	ยาว นิพฺพานปาปฺณา
อุกคตฺถนํ คิงฺคมกํ	เมขลํ ปตฺติปาทกํ
สพฺพพานิ ปาตุกเวยฺยํ	ยาว นิพฺพานนคฺรา

ความว่า ด้วยการบูชา^๑ ขาพเจ้าจะเกิดในชาติสกุลใด ขอให้
 มีรูปทรงผิวพรรณงามประดับด้วยทองคำ งามดังเทวัญญา จึงได้
 เป็นอัครชายาของชายคนนั้น ชายคนนั้นขอได้เป็นสามีขา มีอัครภาพ
 เต็มตามอชยาศัย แลขออย่าให้ขาเป็นคนเซื่องใจ นับได้เด่นแห่งชาติ
 แลขออย่าให้ไปเกิดในสกุลเดวทราหม ให้ได้ไปเกิดในสกุลพราหมณ์แด
 กษัตริย์ เป็นอัครภาพกว่านรชนทั้งมวล อนมมนุษย์แดเทพยดาทั้งหลาย
 บุษบาแล้ว (เป็นนิตย)

ผ้ากบปาลักพตถ^๑ โกลไธยพตถ^๒ โชมพตถ^๓ โภทุมพตถ^๔ ทง
 มวลหมด พึงให้เกิดปรากฏว่าไป กว่าขาพเจ้าจะได้ ถึงพระนิพพาน
 เครื่องประดับคอฉนวนแลด้วยทองคำกิด เครื่องประดับคันทนแกนกิด ด้ร้อย
 ด้งวาดยกิด ของเหล่านทงมวลหมด พึงเกิดปรากฏเสมอไป กว่าขาพเจ้า
 จะได้ถึงพระอรหัตต ต่อแต่นั้น ชรรวมรงค์แดเครื่องประดับสำหรับสวม
 คอแลด้วยแก้วทงหลายหมด พึงเกิดปรากฏเรื่อยไป กว่าขาพเจ้าจะ
 ได้ถึงพระนิพพาน ต่อแต่นั้น เครื่องประดับสำหรับรัดอกให้ ผิง แด
 ประดับไรเกศด้วยพวงมาลัย แกวมณัสต่าง ๆ ทงมวลหมดจึงเกิดปรากฏ
 เสมอไป กว่าขาพเจ้าจะได้ ถึงพระนิพพาน อนึ่งอาภรณ์ดังอย่างคือ
 เครื่องประดับทรวงให้ ถนชอยตง แดเครื่องประดับให้ถกิด อักเครื่อง
 ประดับเอวด้ศร แดเครื่องประดับเทางาม (รองเทางาม) เหล่าน
 ทงมวลหมด พึงเกิดปรากฏเรื่อยไป กว่าขาพเจ้าจะได้ ถึงพระนิพพาน

๑ ผ้าทอด้วยผ้า ๒ ผ้าทอด้วยไหม ๓ ผ้าเปลือกไม้ ๔ ผ้าทอด้วยขนสัตว์เนื้อละเอียด

ด้วยประการฉะนี้ สัตว์เชยใจครั้นทำความปราณาแล้ว ตกออกมาหนึ่งนึก
ถึงการบุญอยู่ใกล้ ๆ ชนทั้งสองต่างนึกถึงการบุญของตน ๆ อยู่
พร้อมกัน

ลำดับนั้น ด้วยอำนาจบุญแห่งชนทั้งสองที่ได้ทำไว้แล้วในปางก่อน
แล้วด้วยอำนาจภพกุศลที่ชนทั้งสองได้ก่อสร้างในปัจจุบันอันอำนวย อาตมะ
แห่งท้าวสักกเทวราช ก็แสดงอาการรุ่มร้อนผัดปรกติ ท้าวโกสัยเมือ
ใคร่ครวญดูกรรมเหตุนั้นแล้ว จึงรบสั่งใช้ วิศวณกรรมว่า ท่านจงไปยัง
มนุษยโลกแล้ว นฤมิตปราสาทแล้วรพรตน์ให้แก่ชนทั้งสองณะบดิน
วิศวณกรรมเทพบุตรรับเทวบัญชา ลงมาทำตามท้าวเทวราชสั่งได้รู้จัก
กลับไปยังที่ของตนเคยอยู่ ด้วยอำนาจบุญนั้นหากอำนวย ชนทั้ง
สองก็ได้เป็นสามีภรรยาแล้ว ด้วยทิพยสมบัติอยู่ในปราสาทนั้น

ท้าวสักกเทวราชเมื่อจะประกาศการบุญ แลจะอดหนุนน้องสามี
ภรรยา ให้ ถอกกุศลเจตนาด้วยอำนาจศรัทธา จึงเสด็จมาประดิษฐาน
อยู่ตรงหน้าปราสาท พระโพธิสัตว์เห็นแล้ว ยังมีไตรูจกแจจจตต จึง
ภาษิตคาถานว่า

โก นุ ตูว์ ปลลลุมมาภูเช น ชานามิ ตว โคตตํ
เทวดา นุสี กนุชพูโพ อาทู สกุกโก ปรีนุทโท

ความว่า ดั่งข้าพเจ้าถาม ท่านเป็นใครมากับดตงกนงอยู่ ข้าพเจ้า
ยังไม่รู้จักโคตรของท่าน ท่านเป็นเทวดาหรือคนธรรมดา หรือเป็นปรีนุทท
อินทราประการใด

ท้าวสหัสันยจึงตอบว่า ข้าพเจ้ายกท้าวเทวบุตร อินทรา มาตั้งด่านกัของ
 ท่าน ข้าพเจ้าขออนอบน้อมท่านผู้ประเสริฐ ตัวท่านจักได้เป็นพระสัมพุทธ
 โลกนาถในอนาคตกาลเที่ยงแท้ เทพยดาทั้งมวลเซาชวนกันสรรเสริญ
 โพรญาณของท่าน เชื่อว่ากาลข้างหน้าต่อไป ตัวท่านจักได้เป็นพระ
 สัมพุทธเจ้า ผู้ส่งสัตว์ความมนุษย์ จะเปลื้องปลดสัตว์ให้พ้นจากเวรภัยได้
 ดั่งน

ครั้นเมื่อท้าวโกศลยภาษค้อย่างนแล้ว พระโพธิสัตว์เมื่อจะถามต่อไป
 จึงกล่าวพระคาถานว่า

เทวราช มยิ ปุณฺณาม ก็ ปุณฺณิ ปตฺติลภติ
 สุโข วิปาโก ปุณฺณสฺส กาทิปฺปาโย สมฺมิชฺฌติ

ความว่า ข้าแต่เทวราช ข้าพเจ้าขออนอบน้อมท่าน บุคคลจะเพาะได้ทำ
 บุญสิ่งใดไว้ ผลแห่งบุญนั้นจึงนำสุขมาให้ ความประสงค์จำนงหวังของ
 บุคคลจะสำเร็จไปด้วยอย่างไร ท้าวสหัสันยเมื่อจะบอกความแก่พระโพธิ
 สัตว์ จึงตรัสคาถานว่า

ตุวิ ว กโรสี ตํ ปุณฺณิ ธชฺชปุชฺฌจ ปุเชสี
 เตน ปุณฺณเตเชน ปาสาทํ รตนํ ลภี

ความว่า ท่านเทยวหตะ บุชารงถวายพระพุทธรูปไว้แล้ว ท่านทำ
 บุชารงนั้นแหละคือบุญ ด้วยอำนาจบุญนั้นท่านจึงได้ปราศาทแลดสมบัติ
 เกรองปลมใจ

ท้าวด้หัดนัยเมือจะทำความชมเชยพระโพธิสัตว์แด่ภรรยา จึงกล่าวว่
 นานมแลตั้งช้ทั้งดองดีชาวเล่มอกันฉนใด ท่านกตนารคอกภรรยาดี มนา
 ใจได้เล่มอกันฉนนัน ท่านฟังทำเถิดช้บุญทั้งหลาย ท่านฟังเป็นผูให้
 อยู่เนอง ๆ เถิด บุคคลจะมีโภคกเพราะทาน ผูจะมีสุขดำรายก็เพราะศีล
 เพราะฉนน วิญญท่านฉร ฟังบำเพญทานแลศีลไวเป็นนคยเถิด ท้าว
 โกลัย์ให้ โอวาทแก่พระโพธิสัตว์เจ้าแฉวแฉรจ ก็เสด็จไปยังสถานที่อยู่
 ของพระองค์

คราวนั้น สรรพสุวรรณหริญโคมหิดา ทาสทาสีบริวารนับตั้งแฉน
 เกิดเนองแน่นกันไป พระโพธิสัตว์เห็นอศัจรรยดงนั้น ก็ปรัดเปรมปล้ม
 ในใจ ครนรุ่งราตรแฉว มหาชนเกิดอนกถนกันมาตแฉวก็ไปกราบทูล
 พระราชา พระราชาทรงฟังแฉวก็กริ้วใหญ่ รับสั่งให้เกณฑ์พลโยชานับ
 ตั้งแฉน แฉวพระองค์เสด็จเป็นประธานยกออกไปทำยุทธกับพระโพธิสัตว์
 พระโพธิสัตว์อชชฐานด์มารคบุบลดงกั นังอยู่ในปราสาท ด้วยเดชอำนาจ
 พระโพธิสัตว์ พลนกายทั้งหลายก็แตกกระจายหนีไป

พระราชาทอดพระเนตรเห็นอศัจรรย ก็สยดสยของร้องประกาศ
 ว่า อานุกาพบุญนำอศัจรรยเทยวหนอ พระองค์ก็ทรงโล่มนต์ตรัสสั่ง
 อำมาตย์ว่า อำมาตย์ทั้งหลาย จงช่วยกันประคบัประดาปราสาทนี้ ด้วย
 เครื่องอตงการมชงแฉมาเป็นอาทิ ให้คตอดไปถึงปราสาทของเรา ครน
 อำมาตย์จตการตามรับสั่งแฉรจ พระราชาก็เสด็จพร้อมด้วยอำมาตย์ทั้ง

มวด ให้นำบรรณาการไปบูชาพระโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์เทวรุกข
กุมารจึงถวายบังคมพระราชา แล้วกล่าวคาถานว่า

อณฺชลี เต ปกฺคยฺหามิ ตํ เสฏฺฐิ นมามิหิ

อนุกมฺปิ อุปาทาย เทว เสนา อนุปมา

ความว่า ข้าแต่สมมุติเทวา ข้าพระบาทน้อมหัตถ์อัญชิตถวายบังคม
แก่พระองค์ อัครัยพระองค์ทรงพระกรุณา พวกเด่นามากมายจึงทำ
อันตรายมิได้ ด้วยประการฉะนี้

พระราชาทรงฟังดังนั้นแล้ว เมื่อจะทำปฏิสันถารตอบกับพระโพธิ
สัตว์ จึงตรัสพระคาถานว่า

กจฺจิ นุ โภโต กุสลํ กจฺจิ นุ เทเวหิ ทินฺนํ

สนฺโต สตฺเถน วา ปน เกน เต อิทํ ลทฺธํ

ความว่า แน่ท่านผู้เจริญ ท่านอยู่เป็นสุขสบายหรือประการใด เรา
ถามท่าน สัมบัติเช่นอย่างนเทพยดาให้ท่านหรือ หรือว่าพวกสัตว์มนุษย์ให้
แก่ท่าน หรือท่านได้ด้วยคุณวิเศษอย่างไร

เทวรุกขกุมารพระโพธิสัตว์ เมื่อจะประกาศการบุญของตนจึงกล่าว
นิพนธ์คาถานว่า

โย จ ปุพฺเพกตฺปุณฺโณ อิทานิ มหทฺธโน ภเว

สเจ ปุณฺณํ จิณฺโณ โหติ ทลิตฺโต โหติ จ นโร

วิปากิ ชานิตฺวา ปน ปุพฺเพ จ อุปจันตา

สพฺพปุณฺณานิ กริตฺวา ทานสํลาทิกมฺปิ จ

ตสฺเสว ปุณฺณานุกาเวน	อธิปฺปาโย สมิชฺฌติ
ปาปฺวา อกุสลํ เจว	สุขทุกฺขํ ตเถว จ
อินฺทเทวาทิสมฺปตฺติ	นิพฺพานญจ วรํ วรํ
น มาตาปิตาหิ ทินฺนํ	อญฺเญ วา ปน ฌาตโย
สยํ กตานิ ปุณฺณานิ	ปาปกมฺมานิ ตเถว จ
สพฺเพ เต อฺุปเสวนฺติ	เอวํ ชานาหิ ขตฺติย

ความว่า ก็ผู้ใดมีการบุญได้ทำไว้ในกาลก่อนแล้ว ผู้นั้นมาเดี๋ยว
 นพวงเป็นมวงม ถ้าหากบุญสิ้นไปแล้ว ผู้นั้นก็จะเป็นมยากจน เพราะเหตุ
 ว่าบุญอันบุคคลก่อสร้างไว้ในก่อน เพราะทราบผลอย่างนี้ ผู้ใดทำบุญ
 ทั้งปวงมทานศัดเป็นตนไว้ ความปราถนาของผู้นั้น ย่อมดำเรจด้วย
 อานุภาพบุญเทียวแล แม้บาปอกุศลกิด หรือความลุ่มชุกชกิด ลุ่มชก
 แห่งพระอินทรแดเทวดากิด พระนิพพานประเสริฐสุดกว่าลุ่มชกอนกิด
 มารดาบิดากให้ไม่ได้ หรือผู้ออนแลญาคกให้ ไม่ได้เหมือนกัน บุญกุศล
 กิด บาปกรรมกิด อนนุบทคณผู้ใดทำด้วยตนเองไว้แล้ว บุคคลผู้นั้นยอม
 จะได้ด้วยผลแห่งกุศลแลอกุศลด้วยตนเอง ข้าแต่พระชคตยวงค์ พระ
 องค์จงทรงทราบด้วยอาการอย่างนี้

พระราชาทรงสดับธรรมเทศนาของพระโพชิตศิวแล้ว มีพระหฤทัย
 โดมนัด พระโพชิตศิวทราบพระราชธิบายแล้ว เมื่อจะแสดงธรรมให้
 ยังก่อไป จึงกล่าววณัยคาถานว่า

ธมฺมณฺจร	มหาราช	มาตาปิตุสฺส	ขตฺตีย
อิธ	ธมฺมํ	จริตฺวาน	ราช สกคํ
ธมฺมณฺจร	มหาราช	ปุตฺตทาเรสฺส	ขตฺตีย
อิธ	ธมฺมํ	จริตฺวาน	ราช สกคํ
ธมฺมณฺจร	มหาราช	พลเสฺสฺส	พาหเนสฺส
อิธ	ธมฺมํ	จริตฺวาน	ราช สกคํ
ธมฺมณฺจร	มหาราช	นิกเม	ชนปเทสฺส
อิธ	ธมฺมํ	จริตฺวาน	ราช สกคํ
ธมฺมณฺจร	มหาราช	มิกปกฺขิสฺส	ขตฺตีย
อิธ	ธมฺมํ	จริตฺวาน	ราช สกคํ
ธมฺมณฺจร	มหาราช	มิตฺตามจฺเจสฺส	ขตฺตีย
อิธ	ธมฺมํ	จริตฺวาน	ราช สกคํ
ธมฺมณฺจร	มหาราช	สมณพฺรหฺมณฺเสฺส	จ
อิธ	ธมฺมํ	จริตฺวาน	ราช สกคํ
ธมฺมณฺจร	มหาราช	อุทเทสฺส	ถเทสฺส
อิธ	ธมฺมํ	จริตฺวาน	ราช สกคํ
ธมฺมณฺจร	มหาราช	ยาจเก	จ วณฺิพฺพเก
อิธ	ธมฺมํ	จริตฺวาน	ราช สกคํ

ธมมฉจร มหาราช

ทานสีเลสุ ขตติย

อิธ ธมม จริตวาน

ราช สกคัม คมิตสสสี

ความว่า ข้าแต่จอมขัตติยมหาราช พระองค์จงประพฤติกกรรมดีจริต
ในชนกชนนีทั้งหลาย ในโอรสแถมเหษทั้งหลาย ในพดพาหนะทั้งหลาย
ในชาวนิคมนแดชนบททั้งหลาย ในหมั่นเนื้อแดนกทั้งหลาย ในมิตรแด
อำมาตย์ทั้งหลาย ในสมณะพราหมณ์ทั้งหลาย ในสัตว์ทั่วไปในน้ำแถบ
บก ในพวกยาจกแถวณิกทั้งหลาย แดในทานแดศึลด้วย พระองค์ทรง
ประพฤติกกรรมไว้ในโลกนี้แล้ว (เบื้องหน้าแต่ทวงศ) ก็จักได้ไป
สู่โลกสวรรค์

พระราชาทรงฟังธรรมเทศนา ดุจดังว่าพระพุทธานุชาต มีพระกมล
จิตต์ โสมนัส จึงประทานราชสมบัติกึ่งหนึ่งบูชาธรรมพระโพธิสัตว์ ๆ
ดำรงตำแหน่งอุปราชาแล้ว ทรงตั้งอันอรรถธรรมแก่ประชาชน บำเพ็ญ
พระกศัตมทานเป็นต้น สันพระชนมายุแล้วจึงอุปคเป็นเทวบุตร ดุจหลับ
แล้วแต่ตนชนในกนกรตณพมานเมืองสวรรค์

เพราะเหตุดังนี้ พระบรมศาสดาเมื่อพระองค์ ไตรครุ์แล้วเสด็จเอา
ความเรื่องนตรุ์อันพุทชบรัชตงนว่า ชนทั้งหลายเหล่าใด แม่จะเป็น
เด็กหนุ่มเจริญวัยสูงอายุกาล หรือคนพาดไรปราแดบณทคณ มบัญญัติ
กิต ฌม่งมแดอยากจนทงมวดหมต ย่อมมจจคอกความตายเปหนทไป
เต็มอกนสน นรชนผู้ใดใดความสังเวชสัดใจฉนแล้ว สมาทานบัญญัติ
แดอุโบสถศีล ทำพุทชบูชาถวายผ้าทำเพดานพระพุทชเจตียเป็นต้น ด้วย

๓๕ สลทชาดก

อหิ ชาตีโก หุตวตี อหิ สตถา เขตวเน วิหรนโต
กาทกิมินานิ อตตนา ปณหิ พุยาถตี อารพถ กเถสิ

สตถา สัมเด็จพระบรมศาสดา เมื่อประทับอยู่ณะพระเชตวัน ทรง
ปรารภซึ่งพระองค์ทรงแก้ปัญหาแก่กาแดหนอนเป็นมดเหตุ ครัดพระธรรม
เทศนานี้ มีคำเริ่มว่า อหิ ชาตีโก หุตวา เป็นอาทเบ้องตน อนุสนธิ
ในนิทานวจนะมีต่อไปว่า

สมัยกาลครั้งนั้น มีกาตัวหนึ่งจรจากหิมวันตมาถึงที่อยู่ของมหากิมิน
(หนอนตัวใหญ่) แดไปเห็นตัวมหากิมินแล้วนึกดีใจว่า โอ วันนนี้เรา
ได้อาหารกินหะ กานันจิง โยเข้าไปใกล้มหากิมินแล้วพูดว่า แน่มหา
กิมิน เราจะกินท่านหะ มหากิมินได้ยงได้ยงกาพูดว่าจะกิน เหลือบไป
เห็นกาแล้วตอบว่า แน่มกาควร้าย ท่านรธรรมอะไรจิงจะกินเราได ๑
แน่มมหากิมิน ควท่านรธรรมหรือ ๑ แน่มกา เราดีมากดีหะ ๑ แน่ม
กิมิน ถาว่าท่านรมากจิงพูดไปให้เราฟังก่อน ๑ แน่มกา เราจะถาม
ปัญหาแก่ท่านดีขอ ๑ แน่มกิมิน ถาว่าท่านรจิง จิงถามเราเถอะ ๑
แน่มกา ถาว่าท่านรจิงแก้ปัญหาไซ้ ท่านจิงกินเราเถอะ ถาท่านไม่รจิง
แก้ปัญหายงจะกินเราอย ๑ ศรัษะของท่านจะตองแตกออกไปเจ็ดภาค ๑
แน่มกิมิน ท่านจิงพูดไปก่อนเถอะ

มหากิมินจิงถามปัญหาดีขอ ข้อที่ ๑ ถามว่าธรรมชาติที่ใหญ่ยง
จะไดแกสังอะไร ข้อที่ ๒ ถามว่าธรรมชาติที่รวดเร็วยง จะไดแกสัง

อะไร ข้อที่ ๓ - ถามว่าธรรมชาติที่คมแหลมยิ่ง จะใดแกดั่งอะไร ข้อ
 ที่ ๔ - ถามว่าสภาพที่มหากัดงใหญ่ยิ่ง จะใดแกดั่งอะไร กาจิงพยากรณ์
 แกบญหาดีขอเป็นลำดับไป ข้อที่ ๑ - แกว่าเทวดาชื่อว่าใหญ่ยิ่ง ข้อที่ ๒
 แกว่ามาอดิศรชื่อว่ารวดเร็ว ข้อที่ ๓ - แกว่าลครุชื่อว่าคมแหลม
 ข้อที่ ๔ - แกว่าพระนารายณมกาดงมากมาย ท่านมหากมนจทราบอชบาย
 อย่างน

มหากมนโตพงค้ำแกบญหาของกาแฉวจงพดว่า ควทานหารจกแก
 บัญหาใดไม่ บัญหาดีขอท่านแกไม่ถูกแฉดักขอเดยว ท่านยงจะกินเรา
 อัย ศัรษะของท้านจะตองแฉกออกเจดภาค คนอนนออกจากพระพุทชเจ้า
 แฉวไม่มใครจะแกได้ แนะกา ถ้าว่าท้านจกกินเราให้โตไซ้ ท้านจง
 ไปเฝ้าพระผู้มพระภาค ๗ ทรงพระยากรณ์ลั้มค้ำของท้านแฉว ท้านจง
 กินเราตามปรารถนา กาจิงพดว่า เราจกไปลั้ล้านักพระผู้มพระภาคโตเร็ว
 พด้น ก็ควท้านจะไปได้แฉะหรือ มหากมนจิงบอกกาว่า ท้านไปหา
 เถาวตมาพันธกตางควเราให้มัน แฉวท้านคาบปตายเถาวตบนไปให้ถึง
 ล้านักพระค้ำลดา กากทำอย่างนั้นพากันไปถึงล้านักพระค้ำลดา

ณะลั้มยกาตควรวนนันแฉ ลั้มเต้จพระบรมค้ำลดาพิจารณาตลั้ตวโลกอยู่
 ทอดพระเนตรเห็นลั้ตองลั้ตวนนันแฉวแกแยมพระโอบษฐี พระอานนทจิงทล
 ถามเหตุแห่งการแยมพระโอบษฐีกะพระค้ำลดาว่า ข้าแต่พระผู้มพระภาคผู้
 เจริญ มีเหตุอะไรมบจจยอย่างไร พระองค์จิงทรงแยมพระโอบษฐี ๗

ตกรอานนท์ มีเหตุตั้งหนึ่งหน้าอศักรรย์ เชนจงรอดสักครู่หนึ่งก่อนก็
จะได้เห็น

เมื่อพระศาสดาทรงตรัสอยู่กับพระอานนท์ กากพอบินมาถึงพระเชตวัน
จึงแกเถาวตชงผูกพนกมนออกแล้วเข้าไปเฝ้าพระศาสดา ฝ่ายกมนกยต
กายค้อย ๆ คตานเข้าไปใกล้พระศาสดาแล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้ประเสริฐ ผู้ทรงพระกรุณาทำประโยชน์ให้สรรพสัตว์ ขอความสวัสดี
จงมแก่ข้าพระบาท กาคอนจะกินข้าพระบาท ๆ จิงว่าแก่กว่า ท่านแก
บญหาดีขอใดแล้วจงกินเราเถด ถ้าท่านแกไม่ได้สนใจกินเรา ศัรษะ
ของท่านจะตองแตกเจดภาค กาคอนไม่รู้จักแกบญหา จิงพาข้าพระบาท
มาเฝ้าพระองค์

สมเด็จพระผู้มีพระภาค ทรงทราบวารณาจตแล้วตรัสถามกมินว่า
บญหาดีขอที่ทานถามนั้นอย่างไร กากถาวแกบญหาดีขอนั้นเป็นไฉน กมิน
กราบทลขอถามแลความแกบญหาถวายเป็นให้ทรงทราบ ดิงเนื้อความที่ถาว
มาแล้วเบองตน พระทศพลตรัสถามกากว่า ท่านแกบญหาเหมื่อนคำ
กมินว่ากระนจริงหรือไม่ กากกราบทลรับว่าจริงดิงกราบทลคณน พระบรม
ศาสดาตรัสแก่กว่า ท่านหารู้จักแกบญหาได้ไม่ แล้วพระองค์ทรง
วิชันหาแกบญหาดีขอตงตอไปนว่า

บญหาขอที่ ๑ ที่ว่าธรรมชาตใหญ่ยงนั้น ได้แก่พระโลกุตรธรรม ๆ
นใหญ่ยงกว่าสังอน บญหาขอที่ ๒ ที่ว่าธรรมชาตรวดเร็วยงนั้น ได้
แก่จิตต์ ๆ แด่นไปแด่นมาเกิดตบรวดเร็วเสมอไป บญหาขอที่ ๓

ที่ว่าธรรมชาติแห่งคมนั้น คือได้แก่น้ำ ๆ อาจจะมีเขาเข้าไปในสิ่ง
 ทั้งปวงได้ บัญญัติข้อที่ ๔ ที่ว่าสภาพมกาดังยงนั้น คือได้แก่พระอรหันต
 ด้มมาด้มพุทธเจ้า ๆ ทรงกาดังยงหาผู้เต็มอมิได้

มหากมมิได้ด้บพุทธบัญญัติพยากรณ์แล้วให้สาธุการ แล้วพูดกะกา
 ว่า พระด้มมาด้มพุทธเจ้า ทรงพยากรณ์บัญญัติหาด้มกับคำของท่านไม่
 ท่านยงจะกินเราหรืออย่างไร กาคอบว่าเราไม่กินท่านหะ พระผู้มพระ
 ภาคตรด้กะกาว่า ต่อแต่ไป ท่านยงกินอาหารที่ควรกิน อย่ากินอาหาร
 ที่ไม่ควรจะกิน กานันครันได้พงธรรมเทศนาแล้วกยนต์ จึงถวายอภิวาทน
 พระชินด้หแล้ว กักตบไปยงที่อยู่ของคน

พระผู้มพระภาคจึงตรด้กะมหาชนว่า ท่านยงจับกมมิไปปล้อยไว้ใน
 ฉางข้าวรักษาไว้ให้ดี มหาชนก็ทำตามพุทธคำรัส อยู่มาอีกด้องด้ามวัน
 กมมิหนั้นทำกาดกิริยาตายไปตามยถากกรรมของคน พระบรมทศพลเมื่อจะ
 ประกาศบัญญัติให้แจ้งชัด จึงตรด้พระคาถาทงหลายนว่า

อหฺมปิ	ชาติโก	หุตฺวา	สุตฺตโสโม	จ	ปากโณ
ปณฺณาย	ปริมุญฺจามิ		โปริสาทสุส		หตฺถโต
อหฺมปิ	ชาติโก	หุตฺวา	มโหสโถ	จ	ปากโณ
ราชาโน	ปริมุญฺจามิ		ปณฺณา	จ	เม ภวิสฺสตี
อหฺมปิ	ชาติโก	หุตฺวา	วิฐุโร	นาม	ปณฺทิตโต
ปณฺณาย	ปริมุญฺจามิ		ปณฺณยกฺขสุส		หตฺถโต

อนตมโส หิ สตโต จ กิมิโน จ ยถาสุขิ

ปณฺณาย ปริมุจฺจตี กากสฺส มรณโต จ

ความว่า แม่เราตถาคคมีชาติปรากฏว่าสุดตโสสมบัติ ได้เปิดอง
 ปลัดคนจากมือของ ไปริสาทได้ด้วยบุญญา แม่เราเมื่อเกิดปรากฏเป็น
 มโหสถ ได้เปิดองปลัดพระราชาทงหลายให้พันมรณภย อัครยเรามี
 บุญญาช่วยไว้ได้ แม่เมื่อเราเกิดปรากฏนามว่าวิธรรบัตติ ได้เปิดอง
 ปลัดคนพันจากมือบุนณกยกษได้ ก็เพราะอัครยบุญญา โดยที่สุตกิมิน
 รอดตายจากปากกากด้วยบุญญาของตน

เมื่อจบปริยายคาถาดลง มหาชนมากด้วยกัน บัดถึงซึ่งมรรคแด
 ผลมีได้ดาเป็นคณิ คราวนั้นพระภิกษุทงหลาย ประชุมสนทนากันณะโรง
 ธรรมสภา พรณนาคุณพระบรมศาสดาว่า ดูกรอาวโสทงหลาย พระ
 ตถาคคมีพระบุญญาหลักแหลมลึกซงวองไวแกกตาเบกบาน แม่แต่บุญหา
 ของสัตว์เดียวจ्ञานพระองค์ทรงพยากรณ์ได้ ทรงพยากรณ์เหมาะเจาะ
 ไพเราะจับใจดี พระตถาคคมีพระบุญญามากเทียบหนอ ส้มเด็จพระ
 บรมศาสดาแต่ตั้งมายงที่ประชุมสงฆ์ ทรงไต่ถามทราบความตลอดแล้วจึง
 ตรัสว่า ดูกรภิกษุทงหลาย ตถาคคจะได้วิธษนาตรัจ्ञานบุญหาในชาติ
 ก็หาไม่ ถึงในกาลปางก่อนตรัจ्ञานบุญหาเช่นนี้ที่เคยมีมาแล้ว ตรัส
 ดงนแล้วทรงนำอดคณิทานมาอางดงตอไปนั้นว่า

อดีเต พาราณสีนคเร พรหมทตโต นาม ราชา ราช กิเรตี
 ในกาลที่ล่วงมาแล้วนาน พระราชาพระนามว่าพรหมทต ครองราชสมบัติ
 ในพาราณสีนคร คราวนั้นพระโพธิสัตว์อุปบัติในกฐุมพิภัสสกุต เมื่อคลอด
 แล้วเจริญวัยขึ้นโดยลำดับ เมื่อบิดาทำกาลตายไปแล้ว พระโพธิสัตว์ได้
 ทรัพย์สมบัติของบิดาไว้มาก คิดว่าจะบริจาคทานให้เป็นทางไปสู่สวรรค์
 คิดแล้วบริจาคทานถึงเจ็ดวัน ทรัพย์ที่เหลือจากนั้นแบ่งถวายพระราช
 ล้วนหนึ่ง มอบให้แก่หมู่ญาติแลยล้วนหนึ่ง แล้วไปบวชเป็นดาบสธนะ
 ะปาหิมพานต์ บำเพ็ญกสิณปริกรรมทำสมาธิให้เกิดขนอยด้นกาลนาน
 คราวนั้น มีคนไพร่ใหญ่คนหนึ่ง ตั้งอยู่แต่เบื้องปัจฉิมทิศแห่งอาศรม
 พระดาบส มีตักแตนตัวหนึ่งตัวใหญ่เท่าลูกแพ อาศรัยอยู่ที่คนไพร่ใหญ่
 นั้น มีนกครุฑตัวหนึ่งเที่ยวไปในสัตว์รพทิศ ไม่ได้อาหารกินอดอยู่ถึงเจ็ดวัน
 บินมาถึงมหานครหนึ่งจับเจ้าอยู่ เห็นตักแตนตัวนั้นแล้วคิดว่า วนนเรา
 ได้กินอาหารหตะ คิดแล้วจึงพูดว่า แน่ะตักแตน เราจะกินตัวท่านหตะ
 มหาสัตว์โดยยงคังนนักตกใจนึกว่า เราจักทำอุบายอย่างไรจึงจะพ้นความ
 ตาย ก็ซังกะตายพูดกะนกครุฑว่า แน่ะท่านมหาครุฑ ท่านรู้จักธรรม
 ดั่งใดจึงจะมากินเรา ๆ แน่ะมหาสัตว์ ตัวท่านรู้จักธรรมหรือ ๆ แน่ะ
 มหาครุฑ เรารู้จักธรรมดี ๆ แน่ะมหาสัตว์ ท่านรู้จักธรรมจงพูดให้เรา
 ฟัง ๆ เอตหตะ เราจะถามบัญญัติห้าข้อของท่าน ถ้าวาทานรู้จักกินเรา
 เถอะ ถ้าวาทานไม่รู้ ขนจะกินเรา ศรัษะของท่านจักแตกไปใต้เจ็ดภาค ๆ

แน่ะมหาสดณะ ท่างจงพุดไปเถอะ มหาสดณะจึงถามปัญหาชนทละขอ
เป็นลำดับกัน ดังจะกล่าวต่อไปนี้

- ปัญหาข้อที่ ๑ ถามว่าสภาพะดังหนึ่งงามยิ่ง คือจะใดแกดังอะไร
- ปัญหาข้อที่ ๒ ถามว่าสภาพะดังหนึ่งเดียดยิ่ง คือจะใดแกดังอะไร
- ปัญหาข้อที่ ๓ ถามว่าสภาพอนหนึ่งชอวยาวยิ่ง คือจะใดแกดังอะไร
- ปัญหาข้อที่ ๔ ถามว่าสภาพอนหนึ่งชอว่าไม่มีหาดังอนไม่มียง คือจะใด
แกดังอะไร

นกกะฐจึงพยากรณ์แกปัญหาสี่ข้อตามลำดับดังต่อไปนี้ว่า ปัญหาข้อ
ที่ ๑ แก้วว่าสภาพอนหนึ่งงามยิ่ง คือใดแกพระจันทรมะอวนเพญ์สืบหาคำ
ปัญหาข้อที่ ๒ แก้วว่าสภาพอนหนึ่งเดียดอัน คือใดแกนุ่นดำดีโย
ปัญหาข้อที่ ๓ แก้วว่าสภาพอนหนึ่งชอวยาวยิ่ง คือใดแกมรรคาทมมหา
ชนเคียวไปมาทุกทุกวัน ปัญหาข้อที่ ๔ แก้วว่าสภาพอนหนึ่งชอว่าไม่มี
หาดังอนไม่มียงนนั้น คือใดแกมรรณธรรมคือความตาย อัดดาดะบัสดาดะ
ของสัตว์โลกชอว่าไม่มีสภาพอนยิ่งกว่า

มหาสดณะจึงตอบว่า แน่ะครุฑ ท่านหารจกอธิบายเนอความปัญหา
สี่ข้อให้ถกแต่สี่ข้อหนึ่งไม่ ท่านจะกินเรายังไม่ได้ ถ้าว่าท่านจะชนกินเรา
ศรัษะของท่านจกแตกออกเจตภาค ถ้าว่าท่านจะกินเราให้ได้ เรามาพา
กันไปถามพระดาบส ๆ ท่านพยากรณ์ลุ่มคำของท่าน ๆ จงกินเราเถด นก
ครุฑตอบว่าดีแล้วกับนไปยงล้ำนักรพระดาบส ตักแตนกับนตามไปด้วย
ครุฑกับตักแตนจึงนมัสการพระดาบส ไต่ถามทุกข์ลุ่มกะดาบส ๆ ทำปฏิ

แรกทำวิบัติ^๕นาให้เจริญ^๕แล้ว บัด^๕ดู^๕มาน^๕ที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ที่ ๕ แล้ว
 บัด^๕ดู^๕ได้^๕คา^๕ป^๕ติ^๕ม^๕ด^๕ส^๕ก^๕ท^๕า^๕ม^๕อ^๕น^๕า^๕ค^๕า^๕ม^๕แ^๕ล^๕อ^๕ร^๕ห^๕ี^๕ต^๕แ^๕ล^๕ว^๕ด^๕บ^๕ก^๕เ^๕ค^๕ไ^๕ด^๕ี^๕น^๕เ^๕ง^๕ ส่วน^๕น^๕
 เรีย^๕ก^๕ว^๕า^๕ส^๕อ^๕ป^๕า^๕ท^๕เ^๕ด^๕น^๕ิ^๕พ^๕พ^๕า^๕น^๕ บ^๕ญ^๕จ^๕ช^๕น^๕ธ^๕ ๕ คือ^๕ ก^๕อ^๕ง^๕ร^๕ู^๕บ^๕ ก^๕อ^๕ง^๕เว^๕ท^๕น^๕า^๕ ก^๕อ^๕
 ง^๕ญ^๕ญา^๕ ก^๕อ^๕ง^๕ส^๕ัง^๕ข^๕า^๕ร^๕ ก^๕อ^๕ง^๕ว^๕ิ^๕ญ^๕ญ^๕า^๕น^๕ ย^๕อ^๕ม^๕ค^๕ั^๕บ^๕ไ^๕ป^๕ อ^๕า^๕ก^๕า^๕ร^๕ ๓๒ มี^๕ผ^๕ม^๕ช^๕น^๕
 เ^๕ด^๕บ^๕พ^๕ั^๕น^๕ห^๕น^๕ง^๕เป^๕น^๕อ^๕า^๕ท^๕ิ^๕ย^๕อ^๕ม^๕ค^๕ั^๕บ^๕ไ^๕ป^๕ พ^๕ร^๕ะ^๕พ^๕ุ^๕ท^๕พ^๕ร^๕ะ^๕บ^๕ั^๕จ^๕เ^๕ก^๕พ^๕ุ^๕ท^๕ พ^๕ุ^๕ท^๕ด^๕ำ^๕ว^๕ก^๕ท^๕ง^๕
 ห^๕ด^๕า^๕ย^๕ท^๕ำ^๕น^๕ย^๕อ^๕ม^๕ค^๕ั^๕บ^๕บ^๕ญ^๕จ^๕ช^๕น^๕ธ^๕ ๕ อ^๕ย^๕า^๕ง^๕น^๕ร^๕เ^๕ย^๕ก^๕ว^๕า^๕อ^๕น^๕ุ^๕ป^๕า^๕ท^๕เ^๕ด^๕น^๕ิ^๕พ^๕พ^๕า^๕น^๕ อ^๕น^๕น^๕
 แ^๕ล^๕ข^๕อ^๕ว^๕า^๕ส^๕ภ^๕า^๕พ^๕เ^๕ม^๕ี^๕ ห^๕า^๕ล^๕ง^๕อ^๕น^๕เ^๕ม^๕ี^๕เ^๕ม^๕อ^๕น^๕เ^๕ด^๕ย^๕ แ^๕น^๕ะ^๕ค^๕ร^๕ุ^๕ท^๕ ค^๕ำ^๕ท^๕ิ^๕ก^๕ด^๕ำ^๕ว^๕า^๕
 ม^๕ร^๕ณ^๕ช^๕ร^๕ร^๕ม^๕น^๕น^๕ผ^๕ด^๕ห^๕า^๕ถ^๕ก^๕เ^๕ม^๕ี

ค^๕ก^๕แ^๕ต^๕น^๕ไ^๕ด^๕เ^๕พ^๕ง^๕บ^๕ญ^๕ห^๕า^๕พ^๕ย^๕า^๕ก^๕ร^๕ณ^๕ข^๕อง^๕พ^๕ร^๕ะ^๕ด^๕า^๕บ^๕ล^๕แ^๕ล^๕ว^๕ให้^๕ด^๕ำ^๕ช^๕ก^๕า^๕ร^๕ เท^๕พ^๕ย^๕ด^๕า
 ใน^๕ไ^๕พ^๕ร^๕ส^๕ณ^๕ท^๕ก^๕ให้^๕ด^๕ำ^๕ช^๕ก^๕า^๕ร^๕ ค^๕ก^๕แ^๕ต^๕น^๕จ^๕ิ^๕ง^๕ว^๕า^๕ข^๕า^๕น^๕ก^๕ะ^๕น^๕ก^๕ค^๕ร^๕ุ^๕ท^๕ว^๕า^๕ บ^๕ญ^๕ห^๕า^๕ด^๕ี^๕ข^๕อ^๕ท^๕
 เ^๕ว^๕า^๕ถ^๕า^๕ม^๕ท^๕ำ^๕น^๕ ๕ แ^๕ก^๕เ^๕ห^๕า^๕ถ^๕ก^๕เ^๕ม^๕ี^๕ พ^๕ร^๕ะ^๕ด^๕า^๕บ^๕ล^๕ท^๕ำ^๕น^๕พ^๕ย^๕า^๕ก^๕ร^๕ณ^๕ก^๕เ^๕ห^๕า^๕ด^๕ม^๕ค^๕ำ^๕ท^๕ำ^๕น^๕เ^๕ม^๕ี^๕
 ท^๕ำ^๕น^๕ย^๕ง^๕จ^๕ะ^๕ก^๕ิ^๕น^๕เ^๕ว^๕า^๕อ^๕ก^๕ห^๕ร^๕ือ^๕ น^๕ก^๕ค^๕ร^๕ุ^๕ท^๕จ^๕ิ^๕ง^๕ค^๕อ^๕บ^๕ว^๕า^๕เ^๕ว^๕า^๕เ^๕ม^๕ี^๕ก^๕ิ^๕น^๕ท^๕ำ^๕น^๕ห^๕ด^๕ะ^๕ พ^๕ร^๕ะ^๕ด^๕า^๕บ^๕ล^๕
 ให้^๕ โ^๕อ^๕ว^๕า^๕ท^๕ล^๕ง^๕ส^๕อ^๕น^๕แ^๕ก^๕เ^๕น^๕ก^๕ค^๕ร^๕ุ^๕ท^๕ว^๕า^๕ ค^๕อ^๕น^๕ไ^๕ป^๕ท^๕ำ^๕น^๕จ^๕ะ^๕ก^๕ิ^๕น^๕อ^๕า^๕ห^๕า^๕ร^๕ท^๕ิ^๕ค^๕ว^๕ร^๕ก^๕ิ^๕น^๕ อ^๕ย^๕ำ^๕
 ก^๕ิ^๕น^๕อ^๕า^๕ห^๕า^๕ร^๕ท^๕ิ^๕เ^๕ม^๕ี^๕ค^๕ว^๕ร^๕ก^๕ิ^๕น^๕ แ^๕ล^๕ว^๕พ^๕ร^๕ะ^๕ด^๕า^๕บ^๕ล^๕จ^๕ิ^๕ง^๕แ^๕ล^๕ด^๕ง^๕ค^๕ิ^๕ด^๕ห^๕ำ^๕ให้^๕พ^๕ง^๕ น^๕ก^๕ค^๕ร^๕ุ^๕ท^๕ก^๕ิ^๕บ^๕
 ค^๕ก^๕แ^๕ต^๕น^๕จ^๕ิ^๕ง^๕น^๕ม^๕ี^๕ส^๕ก^๕า^๕ร^๕ด^๕า^๕พ^๕ร^๕ะ^๕ด^๕า^๕บ^๕ล^๕ก^๕ด^๕ิ^๕บ^๕ไ^๕ย^๕ง^๕ท^๕อ^๕ย^๕ุ^๕ข^๕อง^๕ค^๕น^๕ ๕

ส^๕ต^๕ถ^๕า^๕ อ^๕ิม^๕ี^๕ ช^๕ม^๕ม^๕เท^๕ส^๕น^๕ี^๕ อ^๕า^๕ห^๕ริ^๕ต^๕ว^๕า^๕ ส^๕ม^๕เ^๕็^๕จ^๕พ^๕ร^๕ะ^๕บ^๕ร^๕ม^๕ค^๕ำ^๕ส^๕ด^๕า^๕
 ท^๕ร^๕ง^๕น^๕ำ^๕ช^๕ร^๕ร^๕ม^๕เท^๕ศ^๕น^๕ำ^๕น^๕มา^๕แ^๕ล^๕ว^๕ต^๕ร^๕ี^๕ด^๕ว^๕า^๕ ค^๕ุ^๕ก^๕ร^๕ภ^๕ิ^๕ก^๕ษ^๕ท^๕ง^๕ห^๕ด^๕า^๕ เ^๕ว^๕า^๕ต^๕ถ^๕า^๕ค^๕ต^๕จ^๕ะ^๕ไ^๕ด^๕
 พ^๕ย^๕า^๕ก^๕ร^๕ณ^๕บ^๕ญ^๕ห^๕า^๕แ^๕ก^๕เ^๕ด^๕ส^๕ว^๕เ^๕ด^๕ย^๕ร^๕จ^๕น^๕า^๕น^๕แ^๕ต^๕เ^๕น^๕ช^๕า^๕ต^๕น^๕ก^๕เ^๕ห^๕ำ^๕เ^๕ม^๕ี^๕ เ^๕ม^๕เ^๕น^๕ก^๕า^๕ด^๕บ^๕า^๕ง^๕ก^๕อ^๕น^๕
 ก^๕า^๕ร^๕พ^๕ย^๕า^๕ก^๕ร^๕ณ^๕ต^๕ร^๕จ^๕น^๕า^๕บ^๕ญ^๕ห^๕า^๕ ไ^๕ด^๕เ^๕ม^๕มา^๕แ^๕ก^๕ต^๕ถ^๕า^๕ค^๕ต^๕แ^๕ล^๕ว^๕อ^๕ย^๕า^๕ง^๕น^๕ แ^๕ล^๕ว^๕พ^๕ร^๕ะ

องค์ประชุมชาติกว่า มารดาพระโพธิสัตว์ในกาลครั้งนั้น กلبชาติมาคือ
 พระมหาเมธา บิดาพระโพธิสัตว์ในกาลครั้งนั้น กلبชาติมาคือพระเจ้า
 สุธโชนมหาราชา พระเจ้าแผ่นดินพาราณสีในกาลครั้งนั้น กلبชาติมา
 คือพระอานนท์ ตกแทนในกาลครั้งนั้น กلبชาติมาคือพระดำริบุตร นก
 ครุฑในกาลครั้งนั้น กلبชาติมาคือพระโมคคัลลาน ธรรมพญาตทงหลาย
 ในกาลครั้งนั้น กلبชาติมาคือพุทธบริษัท พระดาบส์ในกาลครั้งนั้น
 กلبชาติมาคือพระศากย มีพุทธพจน์ให้จบลงดังนี้

จบสังฆชาติก